

STORTINGET

Innst. 404 S

(2017–2018)

Innstilling til Stortinget
fra næringskomiteen

Prop. 94 S (2017–2018)

Innstilling fra næringskomiteen om Endringer i statsbudsjettet 2018 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2018 m.m.)

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Innledning

Regjeringen legger med dette frem en proposisjon om jordbruksavtalen for 2018–2019, inngått mellom staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag 16. mai 2018. Jordbruksoppgjøret gjelder bevilgninger over kap. 1150 for kalenderåret 2019 og omdisponeringer innenfor vedtatt budsjett for 2018. Videre omfatter oppgjøret målpriser for perioden 1. juli 2018 til 30. juni 2019.

Det mest sentrale politiske grunnlaget for forhandlingene er regjeringens politiske plattform og Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016–2017) Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon i Innst. 251 S (2016–2017). Oppfølgingen av Stortingets behandling skal gjennomføres over tid.

Jordbruk

Regjeringen vil:

- Basere hovedlinjene i landbrukspolitikken på forståelsen som de fire ikke-sosialistiske partiene har stilt seg bak i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 11 (2016–2017) En fremtidsrettet jordbruksproduksjon.
- Føre en landbrukspolitikk med utgangspunkt i at bønder er selvstendig næringsdrivende med mulig-

heter og ansvar for å organisere driften slik de selv er best tjent med.

- Gi bonden større næringsfrihet.
- Ha inntektsutvikling i jordbruket forutsatt lav kostnadsutvikling, produktivetsforbedring og markedstilpasning. Målet er at inntekter for bonden i størst mulig grad hentes fra markedet.
- Gjennomføre flere forenklinger som reduserer byråkratiet og gjør bondens hverdag enklere.
- Stimulere til at bønder som i dag driver eiendommer, i større grad kan eie disse, gjennom nødvendige liberaliseringer av konsesjonsloven. Driveplikten skal videreføres.
- Utrede konsekvensene av å avvikle odelsloven og grunnlovsvernet av odelsretten.
- Styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens den gressbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene.
- Følge opp jordvernstrategien.
- Stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet.
- Legge til rette for urbant landbruk.
- Styrke landbruksutdanningen og iverksette kompetanserettede tiltak for å stimulere til rekruttering i næringene.
- Fortsette satsingen på lokal mat og drikke og liberalisere regelverket for foredling på egen gård.
- Styrke konkurransen i næringsmiddelindustrien generelt, og i melkesektoren spesielt.
- Ha en næringspolitikk som legger til rette for en effektiv og lønnsom næringsmiddelindustri.
- Fjerne muligheten for å bruke omsetningsavgift til generisk markedsføring av jordbruksprodukter.

- Legge til rette for økt konkurranse innenfor detaljhandel og distribusjon av matvarer og andre dagligvarer.
- Forsterke satsingen på god dyrevelferd, herunder gradvis innføring av dyrepoliti i alle landets fylker.
- Sette ned et lovutvalg med sikte på å samle landbrukslovgivningen i færre og mer oversiktlige lover.

Skogbruk

- Følge opp skogmeldingen.
- Styrke grunnlaget for skogbruket gjennom kostnadsreducerende tiltak, fjerning av flaskehalser i infrastrukturen og utbygging av skogsbilveier og tømmerkaier.
- Arbeide for å avvikle konsesjonsplikten og boplikten på skogeiendommer.
- Legge til rette for økt avvirkning i skogen.
- Følge opp kravet til nyplanting etter hogst.
- Verne 10 pst. av skogen gjennom privat frivillig vern og vern av offentlig eide skogarealer.
- Føre en næringspolitikk som også kommer norsk treforedlingsindustri til gode.
- Følge opp bioøkonomistrategien og videreutvikle de tiltakene som stimulerer til bruk av tre.
- Stimulere byggebransjen til nyskaping og bruk av tre som byggemateriale.
- Legge til rette for at nye lønnsomme arbeidsplasser skapes i bionæringene.

Pelsdyr

Regjeringen vil gjennomføre en styrt avvikling av pelsdyrnæringen. Det tas sikte på å fremme en lovproposisjon til Stortinget om forbud mot pelsdyrhold med en avviklingsperiode for eksisterende produsenter frem til årsskiftet 2024/2025.

Eksisterende næringsaktører pr. 15. januar 2018 får økonomisk kompensasjon for tap av retten til å drive pelsdyrhold. Kompensasjonsordningen utredes og klargjøres i løpet av 2018 for å gi aktørene nødvendig trygghet for gjennomføring av avviklingen. Det vurderes også om andre tiltak bør iverksettes for å lette omstilling til annen landbruksproduksjon for aktuelle produsenter. Dette tas opp med partene i jordbruksoppgjøret for 2019. I tillegg vil staten ta initiativ til et samarbeid med kommuner der pelsdyrnæringen er av vesentlig betydning for å sikre omstillingstiltak og fleksibilitet for pelsdyrprodusenter som omfattes av avviklingen. Krav til forbedret dyrevelferd i pelsdyrnæringen som følger av Meld. St. 8 (2016–2017) og Innst. 151 S (2016–2017), gjennomføres ikke i avviklingsperioden.

Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016–2017)

Stortingets næringskomité har behandlet meldingen Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruks-

produksjon i Innst. 251 S (2016–2017). De fire overordnede målene som har ligget til grunn for jordbrukspolitikken, føres videre, men komiteen har tilføyd noen delmål. I proposisjonen er det gjengitt både sentrale merknader og spesifikke merknader på enkelttema.

1.2 Gjennomføringen av forhandlingene

Jordbrukets krav ble lagt frem 26. april. Statens tilbud ble lagt frem 4. mai. Den 7. mai meddelte Jordbrukets forhandlingsutvalg i plenumsmøte at de ville starte forhandlinger. I forhandlingene la Statens forhandlingsutvalg frem et forslag til løsning med en ramme på 1 100 mill. kroner, der det ble foreslått å øke bevilgningen over kap. 1150 med 100 mill. kroner ut over statens tilbud av 4. mai, til 770 mill. kroner.

I plenumsmøte 16. mai gjennomgikk Statens forhandlingsutvalg og Jordbrukets forhandlingsutvalg sluttprotokollen fra forhandlingene. Statens forhandlingsleder konstaterte at det var inngått jordbruksavtale mellom partene, og sluttprotokollen ble underskrevet. Protokollen følger proposisjonen som vedlegg 1. Referatet fra møtet følger som vedlegg 2.

Styrene i Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har meddelt at organisasjonenes styrer har godkjent den inngåtte jordbruksavtalen.

1.3 Utviklingen i jordbruket

Norsk landbruk består av om lag 185 000 landbrukseiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal, og/eller 25 dekar produktivt skogareal, og i underkant av 40 000 jordbruksbedrifter. Utviklingen for gårdsbruk med ganske like muligheter varierer som følge av at bøndene, som private næringsdrivende, og deres familier treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket gir, og hvilke andre muligheter den enkelte gårdbruker har for disponering av kompetanse, tid og økonomiske ressurser

Budsjettnemnda for jordbruket (heretter: Budsjett- nemnda) har som hovedoppgave å legge frem og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett.
- Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på driftsgranskningene fra Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes i avtalesammenheng med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget ved ligningen. Totalkalkylen omfat-

ter inntekter fra jord- og hagebruk og inkluderer effekten av strukturendringer. Totalkalkylen gir ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendig næringsdrivende og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data og endring av beregningsprinsipper gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår.

Rapporteringen tar utgangspunkt i regjeringens politiske plattform, Meld. St. 11 (2016–2017) Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon, Stortingets behandling av meldingen i Innst. 251 S (2016–2017), proposisjonen etter jordbruksforhandlingene 2017 i Prop. 141 S (2016–2017) og Stortingets behandling av denne i Innst. 445 S (2016–2017), samt protokollen fra fordelingsforhandlingene av 26. juni 2017.

1.3.1 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

Det siste tiåret har det samlede produksjonsvolumet i jordbruket økt med 4,2 pst. ifølge normalisert regnskap. Produksjonen av husdyrprodukter har økt med 5 pst., mens produksjonen av planteprodukter har økt med 2,2 pst. I grøntsektoren har markedsforholdene vært utfordrende både som følge av nasjonale forhold, som endringer i eierskap og organisering i omsetningskanalene, og som følge av importkonkurranse. Målprisene oppnås i varierende grad.

Det er stor variasjon i markedsbalansen mellom de ulike sektorene. For storfekjøtt, korn og i grøntsektoren er det udekkede markedsmuligheter for norskproduert vare. For svin var det overproduksjon i 2017 og 2018 som følge av den sterke produktivitetsveksten i næringen. For egg er det tendenser til overproduksjon. Det har også vært overskudd av sau/lam de siste to årene, etter at det har vært underdekning i mange år. Det har vært store endringer i organiseringen i fjørfeproduksjonen, og produksjonen styres i stor grad av kontrakter. Manglende markedsmuligheter for fjørfekjøtt kommer dermed særlig til uttrykk gjennom reduserte volum.

Tap som følge av markedsoverskudd er i henhold til avtalen jordbrukets eget ansvar. Budsjettnemnda har beregnet inntektseffekter av ubalanse i markedet ved å beregne det samlede pristapet som følge av lavere prisuttak enn målpris. For produksjoner uten målpris har nemnda brukt «planlagt gjennomsnittlig engrospris» for å beregne inntektseffekten. For egg er det beregnet et tap på 7 mill. kroner i 2018. For sau/lam er det beregnet et tap på 210 mill. kroner. For svin er tapet beregnet til 130 mill. kroner.

Selvforsyningsgraden beskriver hjemmemarkedets andelen målt på energibasis og er ett av flere mål på hvilken markedsandel den norske matsektoren har i det norske matmarkedet. Selvforsyningsgraden inkl. fisk har variert rundt 50 pst. i flere tiår. For husdyrprodukter er selvforsyningsgraden gjennomgående høy, mens den er klart lavere for planteprodukter. Selvforsyningsgraden sier ikke noe om opprinnelsen til innsatsvarene i produksjonen. Mange av jordbrukets produksjonsmidler importeres. Selvforsyningsgraden justert for import av fôr var i 2017 42 pst. og har økt med 5 prosentpoeng siden 2014.

1.3.2 Landbruk over hele landet

AREALUTVIKLING, GEOGRAFISK FORDELING AV PRODUKSJON, ARBEIDSFORBRUK -FORDELING

I perioden 1999–2017 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ca. 5 pst. Registrert totalareal var på sitt høyeste i 1998.

Fra 2005 har nytt digitalt kartgrunnlag vært tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av det nye kartverket i perioden 2005–2013 ga en reduksjon i arealet på ca. 3,3 pst. Arealnedgangen utenom nytt kartverk har vært på ca. 1,4 pst. i samme periode.

I 2016 fastsatte Stortinget i Innst. 56 S (2015–2016) et nytt jordvernmål på under 4 000 daa per år innen 2020. Tall fra Budsjettnemnda for jordbruket viser at omdisponeringen av dyrka jord for 2017 var ca. 3 700 daa. Særlig har omdisponeringen til samferdselsformål gått ned fra 2016 til 2017. Reduksjonen i jordbruksareal i drift fra 1999 til 2017 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agder-fylkene og i Nord-Norge.

Den geografiske fordelingen av produksjonen er viktig for økt produksjon og landbruk over hele landet. Figur 3.3 i proposisjonen viser endringer i markedsandeler for perioden 2014–2017. Melkeproduksjonen har i stor grad vært stabilt fordelt geografisk på grunn av kvotesystemet.

Økningen i produksjon av sau- og storfekjøtt er relativt jevnt fordelt over hele landet, med unntak for storfekjøtt i Nord-Norge. Produksjonen av fjørfekjøtt har hatt en sterk økning de siste ti årene.

For perioden 2010–2016 er arbeidsforbruket redusert med 2,1 pst. årlig. Nedgangen har vært størst i Nord-Norge, med en årlig nedgang på 3,2 pst., mens Østlandet har hatt den laveste reduksjonen i arbeidsforbruk, med 1,6 pst. per år.

REKRUTTERING OG NÆRINGSUTVIKLING

De fylkesvise investerings- og bedriftsutviklingsmidlene (IBU-midler) har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen og til utvikling og modernisering av

det tradisjonelle landbruket. Det er stor pågang etter investeringsvirkemidler. I 2017 innvilget Innovasjon Norge IBU-tilskudd til 1 212 prosjekter. Det er 15 pst. høyere enn i 2016. Samlet tilsagnssum for tilskudd var i underkant av 603 mill. kroner. De fleste søknadene gjelder midler til effektivisering av produksjonsapparatet. Om lag 86 pst. av tilskuddene ble gitt til investeringer innen tradisjonelt landbruk. Gjennomsnittlig tilskuddsbeløp innen tradisjonelt landbruk var på 563 000 kroner i 2017.

Det ble bevilget 85,7 mill. kroner i IBU-tilskudd til andre landbruksbaserte næringer i 2017. Dette er på samme nivå som for 2016.

Fra og med 2006 ble det åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise IBU-midlene. I 2017 ble det innvilget 23 risikolån med en samlet bevilgning på 22,9 mill. kroner til tradisjonelt landbruk og 1,2 mill. kroner til andre landbruksbaserte næringer.

Landbruksnæringen er kjennetegnet av små foretak som hver for seg har begrenset kapasitet til å drive utviklingsarbeid og kunnskapsutvikling som kommer felleskapet til gode. De fylkesvise utrednings- og tilretteleggingsmidlene, forvaltet av Fylkesmannen, skal ivareta dette. Fylkesmennene har i 2017 innvilget i underkant av 59 mill. kroner i utrednings- og tilretteleggingsmidler fordelt på 468 prosjekter. Midlene finansierer i underkant av 25 pst. av de totale prosjektkostnadene.

Fylkeskommunene ble tildelt 20 mill. kroner til arbeid med rekruttering og kompetanseheving på landbruks- og matområdet i 2017. Fra 2018 er det satt av egne midler til etablering av en nasjonal modell for Voksenagronomen over jordbruksavtalen. Fra høsten 2018 vil 14 av 17 fylkeskommuner ha et slikt tilbud.

I 2017 ble det satt av 55 mill. kroner til forskningsmidler over jordbruksavtalen for 2018.

Stiftelsen Matmerk administrerer og videreutvikler Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede betegnelser og Spesialitet og har ansvaret for generisk markedsføring av økologisk mat, godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet samt enkelte andre prosjekter.

Ved utgangen av 2017 var det 400 godkjente Inn på tunet (IPT)-tilbydere. Ved utgangen av 2017 var 81 bedrifter og 3 580 produkter godkjent for Nyt Norge-merket og totalt 28 produkter godkjent under ordningen Beskyttede betegnelser. Det har videre vært en økning på 46 produkter (til 471) som er godkjent for bruk av Spesialitetsmerket i 2017.

Utviklingsprogrammet skal bidra til å skape flere vekstkraftige bedrifter basert på ressurser fra landbruket og reindriften. I 2017 ble det innvilget 9,56 mill. kroner fordelt på 25 saker. Omdømmesatsingen er en integrert del av innsatsen gjennom Utviklingsprogrammet. Matstreif og deltagelsen på Internationale Grüne

Woche (IGW) i Berlin er de to viktigste omdømmeprojektene i programmet. Bygdeturismekampanjen ble videreført i 2017. Den er en viktig markedsføringskanal for de små landbruksbaserte reiselivsbedriftene. Tema-markedsføring internasjonalt for måltidsturisme, vandring, fiske og sykkel blir også finansiert over Utviklingsprogrammet.

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi (tidligere Bioenergiprogrammet) skal bidra til mer miljøvennlige energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer og samtidig gi mulighet for økt verdiskaping for skogeiere. Samlet tilsagn i 2017 var på 60,4 mill. kroner. Gårdsvarmeanlegg utgjorde også i 2017 det dominerende antallet prosjekter.

Skogbruk og trebasert industri er en viktig verdikjede i Norge. I 2017 var bruttoverdien av tømmer solgt til industrien på 3,6 mrd. kroner, og omsetningen i skogindustrien var på 43,1 mrd. kroner. Skogbruk og trebasert industri sysselsatte i 2015 rundt 21 000 personer. Tilskuddsrammen til skogbruk over Landbrukets utviklingsfond var i 2017 på 222 mill. kroner. Av dette utgjør ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) totalt 178 mill. kroner. Fordelingen fremgår av tabell 3.4 i proposisjonen.

Det ble bevilget 26 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer i 2017. Av skogbruksplanmidlene har det gått noe midler til innsynsløsningen Skogportalen hos NIBIO samt til å ta i bruk Natur i Norge (NiN) som beskrivelsessystem for miljøverdier.

Det ble avsatt 1,5 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2017. I tillegg ble det avsatt 1,45 mill. kroner til samme formål over reindriftsavtalen. Midlene forvaltes av Fylkesmannen i Trøndelag og nyttes hovedsakelig til gjerdebygging, men også til ekstraordinære tiltak for gjeting, føring og beiteundersøkelser.

1.3.3 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

INNTEKTSUTVIKLING

Fra 2016–2018 er bruttoinntektene i jordbruket beregnet å øke med ca. 412 mill. kroner, mens kostnadene (inkl. realrentekostnaden) øker med ca. 1,53 mrd. kroner. Vederlag til arbeid og egenkapital for jordbrukssektoren reduseres dermed med 1,12 mrd. kroner fra 2016 til 2018.

Årets beregninger viser en reduksjon i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2016 til 2017 på 1,5 pst., eller 5 000 kroner per årsverk, ekskl. verdien av jordbruksfradraget. Fra 2017 til 2018 budsjetteres det med en reduksjon på 2 pst., tilsvarende 6 600 kroner per årsverk. Fra 2016 til 2017 er inntektene i jordbruket redusert med 1,8 pst. Fra 2017 til 2018 er inntektene budsjettert med en reduksjon på 2,2 pst. Årsaken til den svake inntektsutviklingen fra 2016 er tredelt: svikt i markedsinntekte-

ne som følge av overproduksjon, en sterk økning i både energi- og realrentekostnaden samt redusert verdi av jordbruksfradraget som følge av lavere skatt på alminnelig inntekt.

Tabell 3.6 i proposisjonen viser Budsjettneemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2016 til 2018. Referansebruksberegningene for perioden 2016 til 2018 viser positiv inntektsutvikling for referansebrukene med egg/planteproduksjon, frukt og bær samt de mindre melkebrukene (både ku og geit). De mellomstore og store melkebrukene taper, blant annet som følge av redusert melkepris og sterk kostnadsvekst per årsverk. Brukene med sau/lam og fjørfeslakt taper som følge av stor overproduksjon og fallende produsentpriser. For kornbrukene er den kraftige økningen i kostnader bakgrunnen for den negative inntektsutviklingen.

Tallene viser også at de mindre brukene gjennomgående har hatt en bedre inntektsutvikling enn de større brukene de siste to årene. Dette er særlig tydelig for melkebrukene.

Jordbruket stod for 1,8 pst. av samlet sysselsetting i Norge i 2015, mot 4,1 pst. i 1999. Tabell 3.8 i proposisjonen viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1999. På 2000-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 4,1 pst. Etter 2010 har den årlige nedgangen vært klart lavere. Reduksjonen i antall jordbruksbedrifter er også avtagende og er nå på ca. 2 pst. per år.

Antall jordbruksbedrifter er redusert med 23,8 pst., eller om lag 12 600 bedrifter, fra 2005 til 2017. Gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift har økt fra 187 daa i 2005 til 244 daa i 2017. Det har vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. I 2017 var det 7 880 jordbruksforetak med melkeproduksjon. Dette innebærer en reduksjon på 65 pst. i perioden 1999 til 2017. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk har økt fra 13,8 i 1999 til 27,4 i 2017. Antall daa korn per bedrift med kornproduksjon økte fra 194 daa i 2005 til 264 daa i 2017. Gjennomsnittlig sauebesetning økte fra 55 til 68 sauer. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med purker økte fra 47 til 86 purker per bedrift i samme periode.

Andelen leid areal er i gjennomsnitt ca. 45 pst., og andelen har vært stabil de siste årene. I åtte av fylkene er andelen leid jord over 50 pst.

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importvernet (skjermingsstøtte). Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosentsen har i gjennomsnitt vært om lag 60 de siste årene.

1.3.4 Bærekraftig utvikling – miljø og klima

MILJØ OG KLIMA

Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og biologisk mangfold. Måling i utvikling av miljøvirkemidlene har stått sentralt.

Jordbrukets utslipp er blitt redusert med 5,4 pst. fra 1990 til 2016. Det har i samme periode vært en økning i de totale nasjonale utslippene på 3 pst. De samlede utslippene fra jordbruket økte med 0,7 pst. fra 2015–2016 og utgjorde 8,4 pst. av de totale norske utslippene i 2016. Økningen i klimagassutslipp fra jordbruket det siste året er et resultat av økningen i antall storfe og sau. Det meste av metanutslippene kommer fra dyrenes fordøyelse, spesielt fra drøvtyggere. Resten kommer fra lagring og spredning av husdyrgjødsel. Det er stor usikkerhet rundt beregningene av utslippene fra jordbruket.

I jordbruksoppgjøret 2017 ble det besluttet å nedsette en arbeidsgruppe som frem til jordbruksoppgjøret 2018 skulle gjennomgå eksisterende støtteordninger til klimatiltak på gårdsnivå. Arbeidsgruppens hovedkonklusjoner er at det først og fremst er innen husdyrproduksjonen, gjødselhåndtering, energibruk og ved å ta i bruk ny teknologi man kan redusere utslippene fra gårdsnivå.

I jordbruksoppgjøret 2017 ble det fordelt 55 mill. kroner til skog- og jordbruk som kompensasjon for økt CO₂-avgift. Midlene skulle disponeres til klimatiltak og ha budsjettvirkning i 2017. Midlene ble avsatt til de formålene som går frem av tabell 3.10 i proposisjonen.

Nasjonalt miljøprogram har som hovedmål å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper og særlig verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjottes. Programmet består av både tilskuddsordninger og miljøkrav i forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket. De store ordningene over nasjonalt miljøprogram er areal- og kulturlandskapstilskuddet og tilskudd til dyr som beiter på innmark og utmark.

Oppdaterte tall for dyr på beite i 2017 presenteres i Prop. 1 (2018–2019).

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført i 2005 for å stimulere til økt miljøinnsats i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger. RMP omfatter en sentral del av de mest målrettede miljøtiltakene og miljøvirkemidlene over jordbruksavtalen. I 2017 ble det gjennomført tiltak på 20 179 foretak for 435,7 mill. kroner innenfor de regionale miljøprogrammene. De største tiltaksområdene var avrenning til vassdrag og kyst (36 pst.) og kulturlandskap (28 pst.). Oppslutningen om tiltaket som er spesielt innrettet mot å redusere utslipp til luft, «Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel», har økt betydelig de siste årene, og 11 pst. av midlene gikk til dette formålet i 2017.

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet samt redusere forurensningen fra jordbruket. Ordningen forvaltes av kommunene, og bevilgningen for 2017 var på 95 mill. kroner. I tillegg ble det fordelt 20 mill. kroner til hydrotekniske tiltak som en del av midler til kompensasjon for økt CO₂-avgift i 2017. Totalt ble det i 2017 innvilget midler til 2 933 prosjekter.

I 2017 ble det innvilget 115 mill. kroner til drenering. Ved årsskiftet 2017–2018 var 167 mill. kroner ubenyttet på ordningen.

ØKOLOGISK PRODUKSJON OG FORBRUK

I behandlingen av Meld. St. 11 (2015–2016) ble det bestemt at de tallfestede målene for økologisk produksjon og forbruk skal utvikles, jf. Innst. 251 S (2016–2017), og at det skal utarbeides en ny strategi og et nytt mål for økologisk jordbruk. Strategien og nytt mål skal behandles av Stortinget. Strategien ligger som vedlegg 3 til proposisjonen.

Samlet for alle produktgrupper økte omsetningen av økologiske produkter i dagligvarehandelen med om lag 8 pst. fra 2016 til 2017. Den største økningen var for brød og bakervarer og drikkevarer. Grønnsaker var fortsatt varegruppen med størst omsetning målt i verdi. Omsetningsstatistikken skiller ikke mellom norskproduserte og importerte varer, men ettersom omsetningen for de fleste varer øker mer enn produksjonen, indikerer dette at mye av omsetningsveksten blir dekket av importert vare.

Totalt ble det omsatt økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen for 2,63 mrd. kroner i 2017, tilsvarende 1,9 pst. av totalmarkedet. Omsetningen i salgskanaler utenom dagligvare utgjorde samlet ca. 1,5 mrd. kroner i 2017.

436 804 daa. jordbruksareal ble drevet økologisk i 2017, tilsvarende om lag 4,4 pst. av det totale jordbruksarealet (medregnet karensareal er andelen 4,8 pst.). Dette er en liten nedgang sammenliknet med 2016. Husdyr i økologisk driftsform utgjør en liten andel av det totale antall husdyr i Norge. Andel sau og lam i økologisk driftsform utgjør 4,4 pst., og andel storfe utgjør 3,5 pst. Fra 2016 til 2017 var det en særlig stor vekst i antall økologiske slaktekyllinger. Økologisk produksjon av egg økte med hele 26 pst. i 2017.

Det ble satt av 30 mill. kroner for 2017 til utviklingsprosjekter for å fremme produksjon og omsetning innen økologisk landbruk

ANDRE POLITIKKOMRÅDER

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) driver faglig utvikling og uavhengig rådgiving i landbruket i hele landet. Det ble satt av 84,5 mill. kroner til Norsk Landbruksrådgiving i 2017.

1.4 Utvikling i foredlings- og omsetningsledd

Produksjonsverdien i nærings- og nytelsesmiddelindustrien i 2017 var ifølge SSB om lag 225 mrd. kroner (inkl. fisk). Økningen fra 2016 var på 1,7 pst. Ifølge NIBIO utgjorde fisk om lag 24 pst. av verdien. Næringsmiddelindustrien bidro med 46,5 mrd. kroner i verdiskaping i 2017. Matindustrien sysselsetter over 50 000 personer, og sysselsettingen har økt med 3 600 personer siden 2009. 95 pst. av bedriftene er små eller mellomstore.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker. Norsk næringsmiddelindustri (ekskl. fiskevarebransjen) har derfor fått redusert sin hjemmemarkedsandel de siste årene.

For den norske RÅK-industrien er prisutviklingen i EU-markedet mer relevant enn verdensmarkedsprisene. Prisutviklingen for meierivarer er spesielt viktig. Reduserte råvareprisforskjeller mellom Norge og EU gir mindre behov for prisnedskrivning til norsk industri. Kronekursen påvirker også norsk industris konkurransekraft. En sterkere krone vil, isolert sett, svekke konkurransekraften til norsk matsektor på hjemmemarkedet. Samtidig bidrar det til at viktige innsatsvarer i jordbruket, og matvarer som importeres, blir billigere. SSB prognoserer at kronen vil styrke seg noe mot euro i 2019.

Internasjonale priser på proteinråvarer til fôr er nå så høye at det ikke blir ilagt toll og prisutjevningsbeløp. Det er usikkerhet om den videre prisutviklingen for proteinråvarene.

På grunn av importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket, påvirkes forbrukerprisene på mat i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land. De siste tolv månedene (fra februar til februar) har forbrukerprisene i Norge økt med 3 pst. I Sverige økte de med 1,8 pst., mens de økte med 0,9 pst. i Danmark. Figur 4.3 i proposisjonen viser utviklingen i forbrukerprisene fra januar 2010. Prisveksten har vært størst for fisk, med 37 pst. i perioden, mens kjøttvarene har blitt vel 1,5 pst. billigere. Den nyeste forbruksundersøkelsen (2012) viste at 11,8 pst. av husholdningenes konsum gikk til mat og alkoholfrie drikkevarer. Det er samme konsumandel som i forrige forbruksundersøkelse (2007–2009). Ifølge SSB hadde Norge Europas nest høyeste prisnivå på matvarer og alkoholfrie drikkevarer i 2016. Prisene lå 63 pst. over EU28.

Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har vært jevnt økende over tid. Matindustrien har hatt en sterkere vekst i produksjonsverdien enn annen industri det siste tiåret, særlig etter 2014. Sammenliknet med annen industri er matindustrien mindre sår-

bar for konjunktursvingninger, men vi ser nå tegn til redusert vekst i etterspørselen.

Markedene for svin og sau/lam er preget av overskudd. Ved inngangen til 2018 var det 2 800 tonn sau/lam på fryselager. Det ble eksportert 1 870 tonn svinekjøtt innenfor markedsreguleringsordningen i 2017.

Importen av landbruksvarer til Norge øker i verdi, men er relativt stabil i volum. Som illustrert i figur 4.4 i proposisjonen utgjør veksten i import av råvarer til fiskefôr en stor del av veksten i importen totalt. Importen av landbruksvarer til fiskefôr (tollfri) utgjorde totalt 13,6 mrd. kroner i 2017. Av mengden importerte fôrvarer utgjør råvarer til fiskefôr om lag 2/3. Samlet ble det i 2017 importert landbruksvarer og fiskefôr til en verdi av 64 mrd. kroner. Verdien på norsk eksport av landbruksvarer var til sammenligning på ca. 10 mrd. kroner. At importen av landbruksvarer for det meste består av produkter som ikke produseres i Norge, reflekteres i at 81 pst. importeres tollfritt.

Om lag 65 pst. av importen av landbruksvarer kommer fra EU. Danmark og Sverige er størst, med en samlet eksportverdi til Norge på 11,7 mrd. kroner. Om lag 21 pst. av importen kommer fra GSP-land (u-land). Brasil er her dominerende med sin eksport av proteinråvarer til fiskefôr.

Bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK), er spesielt utsatt for økt importkonkurranse. Importen er økende, og i 2017 ble det importert RÅK-varer til mat til en verdi av 12 mrd. kroner. Rundt 72 pst. av matkornet, 14 pst. av bær- og fruktproduksjonen, 14 pst. av melkeproduksjonen og 10 pst. av eggproduksjonen i Norge inngår i produksjonen av RÅK-varer.

Dagligvaremarkedet har de siste tiårene vært preget av en økende vertikal integrasjon, noe som påvirker konkurranseforholdene for matindustrien. Det er utviklet nye grossist- og distribusjonsløsninger, og dagligvarekjedene kontrollerer i hovedsak all distribusjon av dagligvarer. De tre store dagligvarekjedene kontrollerer om lag 96 pst. av dagligvaremarkedet i Norge.

God plante- og dyrehelse er grunnleggende for mattrygghet, kostnadseffektivitet og en langsiktig og bærekraftig matproduksjon. Viktige sektormål for landbruket er å redusere forbruket av antibiotika til produksjonsdyr med 10 pst. innen 2020, og hindre at den resistente bakterien LA-MRSA etableres i norsk svinehold. Handlingsplanen oppdateres hvert halvår. Husdyrnæringen la i juni 2017 også frem en egen handlingsplan for forebygging av antibiotikaresistens hos produksjonsdyr.

1.5 Importvernet og internasjonale forhold

Handel er grunnleggende for økonomisk vekst og utvikling. Utviklingen over tid har gått i retning av reduserte handelsbarrierer og økt handel. De senere årene

har det generelt vært mindre fremdrift i liberaliserende prosesser, både i WTO som skal fremme global handel, og i frihandelsforhandlinger mellom land eller grupper av land. Dette gjelder også frihandelsforhandlinger i regi av EFTA, der det har vist seg krevende å forhandle frem endelige avtaler.

Regjeringen vil balansere ulike hensyn i den nasjonale forvaltningen av importvernet og i internasjonale handelsforhandlinger om landbruksvarer. For forbrukerne vil økt handel med landbruksvarer kunne gi et bedre vareutvalg og lavere matvarepriser.

WTO-landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Norge er bundet av disse forpliktelsene inntil en ny landbruksavtale kommer på plass. Landbruksavtalen begrenser bruken av eksportsubsidier målt i både verdi og volum. Norges maksimalt tillatte nivåer fremgår av Norges nylig reviderte bindingsliste til WTO (godkjent 28. februar 2018). Norge kan bruke eksportsubsidier for svinekjøtt, ost, smør og bearbeidede landbruksvarer til utgangen av 2020. Norge har notifisert eksportsubsidier til og med 2016. Støttenivået i 2016 var på til sammen 167 mill. kroner for de fire produktgruppene. Dette utgjør 39 pst. av tillatt bruk. Per første halvår 2018 er det stor usikkerhet om videre utvikling i landbruksforhandlingene i WTO.

Verdien av importen av landbruksvarer fra alle u-land utgjorde 14 mrd. kroner i 2017, tilsvarende 22 pst. av totalimporten. Toll- og kvotefri markedsadgang for produkter fra de fattigste landene er et sentralt tiltak i norsk utviklings- og handelspolitikk. Importen fra de fattigste landene har relativt sett økt betydelig for enkelte varer de siste årene.

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs felles landbrukspolitikkk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen for landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekraften til næringsmiddelindustrien. EU er nå i gang med diskusjonene om neste CAP-reform for perioden 2021–2027. CAP utgjør om lag 39 pst. av EUs budsjett, der Storbritannia er en betydelig netto bidragsyter. Storbritannias uttreden vil dermed få en budsjettmessig konsekvens, også på landbruksområdet. Hvordan dette skal løses, er ikke klart.

1.6 Hovedtrekk i tilbudet

Mål og rammer for avtalen

Det har i flere år ligget til grunn at hovedformålet med jordbrukspolitikken skal være økt matproduksjon på norske ressurser. Både denne prioriteringen, og målet om landbruk over hele landet, krever en tydelig prioritering i bruken av jordbruksarealene, mellom grasom-

rådene og arealer som er egnet til produksjon av plantevekster til mat. Produksjonen skal være bærekraftig, og utslipp av klimagasser skal reduseres. Inntekt er primært et virkemiddel for å nå de overordnede målene. En for sterk prioritering av inntektsmuligheter har ført til oppbygging av overkapasitet og overproduksjon i mange sektorer. Lite effektiv bruk av ressurser svekker både grunnlaget for landbruk over hele landet og annen måloppnåelse i jordbrukspolitikken.

Regjeringen har som mål at inntekter for bonden i størst mulig grad skal hentes fra markedet. Fra 2005 til 2015 økte markedsinntektene med 4 1/2 pst. per år. Fra 2016 reduseres inntektene med en halv pst. per år. Denne endringen har på kort tid svekket markedsinntektene årlige bidrag til inntektsutviklingen, tilsvarende 1,6 mrd. kroner, beregnet med utgangspunkt i det nåværende inntektsnivået. Uten et vesentlig bidrag fra markedsinntekter og produktivitetsvekst vil inntektsmulighetene og grunnlaget for måloppnåelse svekkes betydelig i årene som kommer.

Regjeringen ønsker å styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk, slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens den grasbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene. De siste årenes jordbruksoppgjør har styrket virkemidlene for denne arbeidsdelingen. I den inngåtte jordbruksavtalen er disse virkemidlene styrket ytterligere, blant annet gjennom vesentlig økte inntektsmuligheter for korn, grønnsaker, frukt og grønt. Samtidig økes tilskuddene som kompenserer for driftsvansker. Sone 5 for grovfôr deles i to, for å målrette virkemidlene til jordbruket på Vestlandet. Bevilgningene til regionale miljøprogram økes, og en del midler øremerkes bratt areal og setring. Distriktstilskuddene på Vestlandet økes, og avkortingen for lavt dyretall i arealtilskudd grovfôr reduseres. Gjennom dette legges det bedre til rette for økt produksjon, en produksjon som er bedre tilpasset markedsmulighetene, mer balansert utvikling geografisk og bedre bruk av norske arealressurser.

Over flere år har økende priser og fallende renter bidratt til større inntektsvekst, målt per årsverk, for større enn for mindre bruk. Nå er mulighetene for prisøkninger begrenset, og det forventes at rentene og andre kostnader vil øke. Det vil bety at større bruk, som er mer avhengig av markedet enn av statsbudsjettet, og i gjennomsnitt har yngre eiere, får svakere inntektsutvikling enn mindre bruk. Avtalen innebærer at det innføres et tilskudd til melkeproduksjon, spesielt målrettet mot 15 til 30-kyrsbruket.

Den inngåtte avtalen stimulerer til bygging av flere hydrotekniske anlegg, for å redusere erosjon og tap av næringsstoffer til vann. Bygningsinvesteringer skal utnyttes i mange tiår, og føringer for investeringsvirkemidlene er derfor ikke egnet som virkemiddel for kort-siktig balansering av markedene for jordbruksproduk-

ter. Med bakgrunn i produksjonskapasiteten i saueholdet er partene likevel enige om at det ikke skal gis investeringstilskudd til bygging av sauefjøs i 2019.

Jordbrukspolitikken skal legges om i en mer miljø- og klimavennlig retning. I avtalen gjennomføres flere tiltak for å bidra til å redusere utslippene per produsert enhet og tilpasse produksjonen til et klima i endring. Regjeringen vil, i en egen prosess, også forhandle med jordbruket om en frivillig avtale, med en plan for reduksjon av klimagassutslipp, der ambisjonsnivået for utslippsreduksjoner i jordbruket frem mot 2030 tallfestes.

De siste 25 årene har inntektsmålet vært et mål om relativ inntektsutvikling, og måling av inntektsutviklingen har vært gjort med Totalkalkylen for jordbruket, normalisert regnskap. Jordbrukspolitikken har over flere år lagt til rette for betydelig inntektsvekst og økt investerings- og produksjonsvilje. Et marked i balanse er en forutsetning for å kunne legge til rette for videre inntektsvekst som er stabil over tid. I jordbruksmeldingen ble det slått fast at også inntektsmålet må kunne avveies mot andre hensyn, og Stortinget sluttet seg til denne føringen. En ansvarlig jordbrukspolitikk må ta hensyn til den effekten politikken har for insentivene til produksjon og for markedet, ikke minst av hensyn til næringen selv. Jordbruket har det økonomiske ansvaret for overproduksjon. Ved overproduksjon kan inntektsutviklingen i jordbruket bli svakere enn for andre grupper, uten at det er i strid med inntektsmålet. For flere viktige husdyrproduksjoner er ikke hovedutfordringen å øke produksjonen, men å bringe markedene i balanse ved økt salg, eller ved å redusere produksjonen. Den inngåtte jordbruksavtalen tar hensyn til denne situasjonen.

Grunnlagsmaterialet

Bruttoinntektene i jordbruket (inkl. tilskudd) ble redusert med 0,2 pst. fra 2016 til 2017. De budsjetteres å øke med 1,1 pst. fra 2017 til 2018, som følge av 5 pst. økning i direkte tilskudd. Kostnadene økte med 1,6 pst. fra 2016 til 2017 og budsjetteres å øke med 3,6 pst. i 2018. Økningen i 2018 kommer på store kostnadsposter som gjødsel, kraftfôr, energi og kapitalslit/leasing. Fra 2016 er inntektene i jordbruket redusert med 1,8 pst. i 2017 og Budsjettnemnda budsjetterer med en reduksjon på 2,2 pst. i 2018.

Den svake inntektsutviklingen fra 2016 skyldes i stor grad svikt i markedsinntektene, særlig som følge av økt overproduksjon av svin og sau/lam. I tillegg var både energikostnadene og realrentekostnaden på et lavt nivå i 2016. Budsjettnemnda har anslått at brutto pristap som følge av overproduksjon av svin, sau/lam og egg utgjør 348 mill. kroner i 2018, som tilsvarer 2,2 prosentpoeng for jordbruket samlet. For melk og kylling kommer manglende markedsmuligheter særlig til uttrykk gjennom reduserte volum.

Rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av inntjening fra markedet og overføringer fra staten. Over tid er det bygget opp overkapasitet i husdyrsektoren, og markedssituasjonen er krevende. Å stimulere produksjonen med økte tilskudd kan forverre inntektssituasjonen ytterligere. Det er derfor nødvendig å avveie hensynet til en kortsiktig forbedring av inntektsmulighetene opp mot utviklingen i næringene og mulighetene på lengre sikt.

Tabell 6.1 i proposisjonen viser anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadsutvikling, samt arbeidsforbruk og anslag på lønnsvekst for andre grupper. Totalt gir disse anslagene en prognosert økning i brutto inntekter som følge av økt produksjon og prisøkning i sektorer uten målpris på om lag 270 mill. kroner. Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet et brutto pristap på 348 mill. kroner for svin, sau og egg i 2019. En slik prisvekst kan realiseres ved bedre markedstilpassning, jf. Stortingets forutsetning for inntektsmålet. I den inngåtte avtalen er det lagt til grunn en forbedring av

markedssituasjonen tilsvarende 250 mill. kroner. Avtalen innebærer en styrking av tiltak for bedret markedsbalanse.

Prognosert kostnadsvekst er om lag 1 410 mill. kroner. Kostnadsveksten er vesentlig høyere enn de siste årene, særlig fordi rentenedgangen er over og rentene prognoseres å øke, samtidig som prisveksten prognoseres å gå ned.

Etter en helhetsvurdering er avtalepartene enige om en ramme på 1 100 mill. kroner. Finansieringen av rammen går frem av tabellen nedenfor. Målprisene økes fra 1. juli 2018 med en årsvirkning på 198 mill. kroner. Fra 2017 er det om lag 70 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda. Disse midlene disponeres som en del av rammen. Bevilgningen over kap. 1150 økes med 770 mill. kroner i 2019. Med prognosene i tabell 6.1 i proposisjonen vil verdien av jordbruksfradraget øke med 62 mill. kroner.

Tabell. Finansiering av rammen. Mill. kroner

	Mill. kroner
Netto endring i målpriser fra 1. juli 2018	198
Endret bevilgning på kap.1150	770
Overførte midler fra 2017	70
Endret verdi av jordbruksfradraget	62
Ramme	1100

Partene er enige om følgende omdisponeringer innenfor budsjettet for 2018:

- 31,6 mill. kroner disponeres til økt prisnedskrivning til norsk korn og 3,9 mill. kroner disponeres til tilskudd til matkorn fra 1. juli.
- Landbrukets utviklingsfond tilføres 225,1 mill. kroner.

Fordeling på priser og tiltak

Budsjettnemndas sekretariat har beregnet det kvantumsfaste isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i tilbudet for 2019, inkludert forutsetninger om pris- og kostnadsendringer og økt utnytting av jordbruksfradraget. Tabell 6.4 i proposisjonen viser en meget tydelig prioritering av korn, poteter og frukt. Grønnsaksproduksjon er ikke representert i referansebrukene. Samtidig er det lagt vekt på at produksjonsstimulansen i produksjoner med overproduksjonsproblemer ikke øker.

Andre hovedpunkter

MARKEDSBALANSERING

Det følger av primærnæringsunntaket til konkurranse-loven at primærprodusenter eller deres organisa-

sjoner kan opptre samordnet dersom det er i samsvar med lover/forskrifter eller jordbruksavtale.

Det legges til grunn at følgende hjemmel inntas i Jordbruksavtalen kap. 5:

«Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, kan, dersom markedsregulator har oppfordret produsentene til å gjennomføre produksjonsregulerende tiltak, oppfordre produsentene til å følge markedsregulators råd.»

MARKEDSSITUASJONEN FOR SVIN

Partene viser til at omfanget av engangspurker har økt over tid, at denne produksjonsformen bidrar til at tilførselen av smågris øker og i tillegg at produksjonsformen kan sies å ha dyreetiske utfordringer. Partene er enige om at det er behov for å iverksette tiltak som kan bidra til å håndtere den utfordrende markedssituasjonen. Det må derfor utredes aktuelle tiltak, herunder innstramminger i husdyrkonsesjonsregelverket.

Landbruksdirektoratet gis i oppgave å gjennomføre utredningen innen 1. september 2018. Det oppnevnes en referansegruppe bestående av avtalepartene. Landbruks- og matdepartementet vil sende eventuelle forslag til endringer på ordinær høring. Det legges til grunn at aktuelle endringer i forskrifter og overgangsordnin-

ger kan tre i kraft fra 1. januar 2019. Disse forutsetningene inngår som premisser for årets jordbruksavtale.

PLANTEPRODUKTER

For å bidra til økt produksjon og økt selvforsyningsgrad på områder hvor det er markedsmuligheter, gjøres følgende hovedendringer:

- Målprisen på matkorn økes med 10 øre per kg.
- Økt prisnedskrivning til korn og økt matkorntilskudd.
- Arealtilskuddene til korn økes med 40 kroner per dekar i sone 1 til 4, inkl. økningen i kulturlandskaps-tilskuddet. I sone 5–7 økes kulturlandskaps-tilskuddet med 7 kroner per dekar.
- Målprisene på førkorn økes med 8 øre per kg, og prisnedskrivningstilskuddet økes.
- Målprisene på grønnsaker økes med 3 pst., og målprisen på poteter økes med 25 øre per kg.
- Bevilgningen til distriktstilskuddene til frukt og grønt økes med 14,2 mill. kroner.
- Arealtilskuddene til frukt, grønt og poteter økes med 42,6 mill. kroner i tillegg til den generelle økningen i kulturlandskaps-tilskuddet.

TILSKUDD DRIFTSVANSKER

Avtalen prioriterer tilskudd til arealer med driftsvansker og de områder av landet der utviklingen i arealbruk er dårligst, gjennom å justere og prioritere en rekke ordninger målrettet mot disse områdene med om lag 225 mill. kroner.

STYRKE GRUNNLAGET FOR DEN GEOGRAFISKE PRODUKSJONSFORDELINGEN

- Grunnlaget for den geografiske produksjonsfordelingen styrkes gjennom tilpasninger på en rekke områder. Økonomien i korn, poteter og grøntsektoren styrkes vesentlig. Styrkingen gjøres særlig for arealer som er best egnet til slik produksjon.
- Tilskuddene til det grasbaserte husdyrholdet differensieres ytterligere.
- Tilskuddene til utmarksbeite økes.

GRASBASERT HUSDYRHOLD

- Målprisen på melk økes med 3 øre per liter.
- Det innføres et tilskudd til små og mellomstore melkebruk innenfor en ramme på 145,5 mill. kroner.
- Driftstilskuddet økes med 5 000 kroner i sone 5–7, og satsintervallene i husdyrtilskuddet endres for å prioritere 15 til 30-kyrsbrukene.
- Driftstilskuddet til geitemelkprodusenter økes med 15 000 kroner per foretak.
- Distriktstilskuddene til melk økes med 54 mill. kroner i sone C til J.

- Distriktstilskudd til kjøtt økes med 24,4 mill. kroner, fra sone 2.
- Kvalitetstilskuddet til lammeslakt reduseres med 50 kroner per slakt, og tilskudd til utmarksbeite økes.

MILJØ OG KLIMA

Miljø- og klimainnsatsen styrkes gjennom oppgjøret:

- Bevilgningene til miljø- og klimatiltak øker med 520 mill. kroner, inkl. arealtilskuddene.
- Bevilgningen til regionale miljøprogram økes med 57,6 mill. kroner.
- Verdskapingsprogrammet energi- og teknologiutvikling økes med 10 mill. kroner.
- SMIL-ordningen styrkes med 20 mill. kroner.
- Investeringsstøtte til organisert beitebruk økes med 5 mill. kroner.
- Bevilgningen til skogbruk økes med 20 mill. kroner.
- Tilskuddene til forskning og utvikling økes med 10 mill. kroner.
- Det bevilges 20 mill. kroner til Klimasmart landbruk.
- Tilskudd til biogassordningen økes med 1 mill. kroner.
- Støtten til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap økes med 5 mill. kroner.
- Bevilgningen til økologisk landbruk økes med 12,9 mill. kroner.
- Bevilgningen til Norsk landbruksrådgivning økes med 5 mill. kroner.

KOMPETANSE, REKRUTTERING OG VELFERD

- Bedriftsrettede midler til investering og utvikling videreføres med uendret tilskuddsramme. Det skal i 2019 ikke ytes tilskudd til bygging av sauefjøs
- Tilskuddet til Voksenagronom økes med 4 mill. kroner.
- Tilskudd til avløserordningen for ferie og fritid økes med 6 pst., og taket heves med 4 500 kroner per foretak.
- Tilskuddet til avløsning ved sykdom økes med 7,4 pst., eller 10 mill. kroner.
- Tilskudd til Landbruksvikarordningen økes med 2,9 mill. kroner.

ØKOLOGISK JORDBRUK

Produsentene av økologisk mat skal ha stabile og forutsigbare rammevilkår for sin produksjon. Beregninger gjort av NIBIO viser at lønnsomheten i økologisk produksjon generelt er god, selv om den varierer noe mellom de ulike produksjonene. Etterspørselen etter økologisk mat er økende. Partene er enige om en styrket satsing på økologisk produksjon, for å stimulere til at en

større andel av konsumet av økologiske produkter kommer fra norskproduserte varer.

Samlet avsetning til økologisk jordbruk for 2019 blir på 172,8 mill. kroner. Dette er 9,2 mill. kroner mer enn bevilgningen til økologisk jordbruk i 2018.

PELSDYRNÆRINGEN

I Jeløya-plattformen heter det at regjeringen vil gjennomføre en styrt avvikling av pelsdyrnæringen, og det legges opp til at eksisterende næringsaktører per 15. januar 2018 får økonomisk kompensasjon. Videre heter det at:

«Det vurderes også om andre tiltak bør iverksettes for å lette omstilling til annen landbruksproduksjon for aktuelle produsenter. Dette tas opp med partene i jordbruksoppgjøret for 2019.»

Statens forhandlingsutvalg inviterte under forhandlingene jordbruket til å komme med tilbakemelding om tiltak for omstilling i pelsdyrholdet. Jordbrukets forhandlingsutvalg avviste dette på formelt grunnlag.

1.7 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

Jordbruksoppgjøret dreier seg om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2019. Videre utarbeides det prognoser for forbruket i 2018 på de enkelte ordninger med gjeldende satser og regelverk. På bakgrunn av dette fremmes det nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2018, som tilpasser bevilgningene til det faktiske behov.

På de overførbare postene er det godkjent overført 69,7 mill. kroner fra 2017 til 2018, jf. tabell 8.1 i proposisjonen. Forbruksprognosene på de overførbare postene med gjeldende satser i 2018 viser et underforbruk på 190,9 mill. kroner, sammenlignet med vedtatt budsjett for 2018. Det betydelige underforbruket på post 74 er særlig koplet til redusert søknad om beitetilskudd. Noe kan skyldes en vanskelig og forkortet beitesesong i 2017, men nedgangen krever nærmere undersøkelser.

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2017 og prognoserte behov i 2018 innebærer at 260,602 mill. kroner kan omprioriteres innenfor rammen av budsjettet for 2018. For å unngå markedsforstyrrelser, og bidra til at forutsetningene om råvarekostnad i kraftfôrproduksjonen oppfylles, må endringene i prisnedskrivningen av norsk korn gjennomføres fra 1. juli 2018. Den samlede effekt av dette innebærer at bevilgningsbehovet på post 73 øker med 35,5 mill. kroner i 2018. Samlet gir dette grunnlag for å omdisponere 225,1 mill. kroner innenfor budsjetttrammen i 2018. Partene var enige om at det disponible beløpet omdisponeres til styrking av kapitalen i LUF.

De budsjettmessige konsekvenser i 2019 av dette jordbruksoppgjøret vil bli fremmet for Stortinget i Landbruks- og matdepartementets Prop. 1 S (2018–2019). I tabell 8.4 i proposisjonen vises det justerte bevilgningsbehov som følge av endringene som foreslås i dette jordbruksoppgjøret.

1.8 Nasjonal strategi for økologisk jordbruk (vedlegg 3 til proposisjonen)

Jordbrukets samfunnsoppdrag er lønnsom og trygg matproduksjon i tråd med forbrukernes interesser, produksjon av fellesgoder og bidrag til sysselsetting og verdiskaping. Landbrukspolitikken har fire overordnede mål; matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

Økologisk matproduksjon skal først og fremst bidra til at etterspørselen etter økologisk mat kan dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig. Dette vil bidra til økt matmangfold samt mulighet for næringsutvikling og verdiskaping tilknyttet de gårdene som driver økologisk produksjon. Økologisk jordbruk inngår også som en naturlig del av et mangfoldig og bærekraftig norsk jordbruk der FN's bærekraftsmål nr. 2: «Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk» er særlig relevant som en overordnet føring for utvikling av det økologiske jordbruket. Samtidig er det en potensiell målkonflikt mellom en økt satsing på økologisk produksjon og mål om økt matproduksjon og å redusere klimagassutslippene fra jordbruket.

Regjeringen legger til grunn at utviklingen av økologisk produksjon og forbruk må skje med utgangspunkt i markedet og etterspørselen etter økologiske produkter, på lik linje med øvrig jordbruksproduksjon. Dette innebærer at jordbruket og markedsaktørene må forventes å fylle en slik etterspørsel med de varene som det er forutsetninger for å produsere i Norge.

Regjeringens mål er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Dette er lagt til grunn for utformingen av strategien. Strategien gjelder for perioden 2018–2030. Strategien skal vurderes midtveis i perioden i lys av markedsutviklingen.

Strategiske hovedgrep

- Etablere et «Økologiprogram» som overbygning for hovedområdene i strategien, som tar utgangspunkt i prioriterte utfordringer i ulike deler av verdikjeden og bidrar til en målrettet og effektiv bruk av virkemidler over jordbruksavtalen.
- Opprette et dialogforum med deltagelse fra sentrale aktører innenfor økologisk produksjon, foredling, omsetning og forbruk. Utgangspunktet er behovet for mer samordnet innsats mellom ulike aktører og

organisasjoner som jobber med økologisk mat i ulike deler av verdikjeden.

I tillegg til disse hovedgrepene vektlegger strategien innsats rettet inn mot tre hovedområder:

1. Kunnskap og kompetanse
  - Bidra til forskning, utvikling og innovasjon.
  - Utdanningsmuligheter på videregående, fagskole-, høyskole- og universitetsnivå.
  - Bidra til rådgivning og kompetansebygging.
  - Fortsatt bidra til arbeid med sentrale problemstillinger knyttet til økologisk produksjon av frukt og bær, grønnsaker, melk og storfekjøtt og korn, samt innen storhusholdning.
  - Etablere et nasjonalt jordprogram på tvers av miljø, klima og driftsform.
2. Legge til rette for økologisk produksjon
  - Bruke virkemidler over jordbruksavtalen til å stimulere produksjon i tråd med etterspørsel.
  - Videreføre regelverksutvalget for økologisk produksjon.
  - Se kommende regelverkskrav i sammenheng med virkemiddelbruk og behov for FoU og rådgivning.
3. Utvikling av en effektiv verdikjede
  - Utvikle matnasjonen Norge.
  - Bidra til informasjon til omsetningsledd og forbrukere.
  - Starte et arbeid med å forbedre statistikkgrunnlaget.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ruth Grung, Cecilie Myrseth, Per-Gunnar Sveen og Terje Aasland, fra Høyre, Margunn Ebbesen, Ingunn Foss, Kårstein Eidem Løvaas og Tom-Christer Nilsen, fra Fremskrittspartiet, Kjell-Børge Freiberg og Morten Ørsal Johansen, fra Senterpartiet, Geir Adelsten Iversen og lederen Geir Pollestad, fra Sosialistisk Venstreparti, Torgeir Knag Fylkesnes, fra Venstre, André N. Skjelstad, og fra Kristelig Folkeparti, Simon Molvær Grimstad, viser til Prop. 94 S (2017–2018) Endringer i statsbudsjettet 2018 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppkjøret 2018 m.m.), og til brev fra statsråd Jon Georg Dale av 6. juni 2018 til Stortingets presidentskap om retting i vedtak i Prop. 94 S (2017–2018). Brevet med vedlegg er lagt ved innstillingen.

Komiteen viser til at det 16. mai 2018 ble inngått jordbruksavtale mellom jordbruket og staten.

Årets forhandlinger

Komiteen viser til at det politiske grunnlaget for årets jordbruksoppkjøret ble fastlagt ved Stortingets behandling av jordbruksmeldingen i 2017, og at de viktigste føringene for landbrukspolitikken ble nedfelt i Innst. 251 S (2016–2017).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, viser til den forbindelse til de respektive partiers merknader ved behandlingen av jordbruksmeldingen, Innst. 251 S (2016–2017) og Jordbruksoppkjøret 2017, Innst. 445 S (2016–2017).

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til det politiske grunnlaget for forhandlingene, som er Meld. St. 11 (2016–2017), Innst. 251 S (2016–2017) og regjeringens politiske plattform, Jeløya-plattformen.

Disse medlemmer vil berømme jordbruksorganisasjonene og staten for enigheten om en jordbruksavtale i en utfordrende situasjon, med overproduksjon i flere husdyrproduksjoner. Med avtalen erkjenner jordbruket ansvaret for overproduksjon og inntektstapet som følger av dette. Disse medlemmer viser til at grepene som ble gjort i 2014, ligger fast, og at det ikke innføres nye produksjonstak og begrensninger. Avtalen legger opp til prosentvis lik inntektsvekst som for andre grupper.

Disse medlemmer viser til at mange unge og offensive bønder har investert stort med tanke på fremtiden. Disse bøndene henter mye av sin inntekt i markedet og har utfordringer med store lån, og disse medlemmer er tilfreds med at disse bøndene blir ivaretatt i avtalen.

Disse medlemmer viser til at de fleste høringsinstanser i den åpne høringen i komiteen sier seg fornøyd med avtalen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, er svært tilfreds med at jordbrukets organisasjoner og staten kom til enighet om jordbruksoppkjøret for 2018.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at bakteppet for årets jordbruksforhandlinger var preget av sterk kostnadsvekst og manglende markedsbalanse i enkelte produksjoner.

Disse medlemmer ser det som positivt at den inngåtte avtalen tar hensyn til den situasjonen man nå har med overproduksjon innen enkelte produksjoner, og vil understreke betydningen av at regjeringen legger

til rette for gode markedsordninger for å sikre god balanse i markedet i framtida. Dette er viktig både for aktørene i landbruket og for norske forbrukere.

Disse medlemmer merker seg at det i avtalen legges opp til virkemidler for å sikre at jordbruket utvikler seg i en mer miljø- og klimavennlig retning, og ser dette som positivt.

Disse medlemmer ser det som positivt at det gjennom forhandlingene kom på plass noen tiltak og virkemidler, som avbøter noe på den kursendringen som ble vedtatt i jordbruksoppgjøret 2014. Disse medlemmer understreker betydningen av at det også i fremtiden skal legges til rette for en variert bruksstruktur, og matproduksjon over hele landet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at årets jordbruksforhandlinger endte med en avtale mellom staten og jordbrukets organisasjoner. Dette medlem viser til at Stortinget i fjor behandlet jordbruksmeldingen, Innst. 251 S (2016–2017). Her la Stortingets flertall tydelige føringer for hvordan framtidig jordbrukspolitikk skal utformes, blant annet gjennom å utforme mål for jordbruket og for bøndernes inntekter. Dette medlem er ikke fornøyd med regjeringens arbeid med å følge opp disse føringene, med unntak av noen lyspunkter i avtalen.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti understreker at jordbrukspolitikkenes viktigste funksjon er å fastsette presise mål for jordbrukets samfunnsoppgaver, og deretter utvikle og finansiere virkemidler som sikrer helhetlig og god måloppfyllelse. Dette medlem mener at de viktigste målområdene gjelder vern og forvaltning av jord, produksjonsomfang og matsikkerhet, inntekt og rekruttering, landbruk over hele landet, miljø og klima, mattrygghet, dyrevelferd, verdiskaping og sysselsetting, velfungerende og forbrukerrettede markeder, forskning og innovasjon.

Komiteen vil ha et aktivt og mangfoldig jordbruk over hele landet, med produksjoner og foretaksstrukturer som bygger på lokale jord-, beite-, skog- og utmarksareal. Komiteen legger særlig vekt på et velfungerende importvern, et samspill mellom myndigheter og næring i jordbruksavtaleinstituttet, gode markedsbalanseringsordninger, kvoteordninger for melk, og på jordbruksavtalens geografi- og strukturdifferentierte virkemidler.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, viser til at mulighetene for økt produksjon og verdiskaping nå er størst innenfor matkorn/førkorn, storfekjøtt og for poteter, grønnsaker og frukt.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig

Folkeparti, merker seg at utgangspunktet for årets forhandlinger var svært vanskelig på grunn av markeds-ubalanse og høy kostnadsvekst. Dette flertallet hilser derfor velkommen at alle parter ble enige om årets jordbruksavtale, og mener at dette styrker avtaleinstituttet som en unik samhandlingsarena.

Markedsbalansering

Komiteen er spesielt tilfreds med at partene styrket verktøykassen for markedsbalansering, og anser det som avgjørende å sikre en velfungerende markedsregulering som pilar i norsk landbrukspolitikk.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, er tilfreds med at årets avtale styrker inntektene mest for de produksjonene det er markedsmuligheter for. Flertallet viser til at forutsetningen for inntektsmålet er et marked i balanse, og at produsentene har det økonomiske ansvaret for markedsbalansen og for markedsreguleringstiltak. Inntektssvikt på grunn av markedsubalanse kan medføre at inntektsutviklingen i jordbruket blir kronemessig svakere enn for andre grupper, uten at det er i strid med inntektsmålet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, understreker at jordbrukets økonomiske ansvar forutsetter at de har tilgang til nødvendige verktøy for markedsbalansering. Dette flertallet merker seg at både Budsjettnemnda og partene i oppgjøret har vurdert størrelsen på jordbrukets økonomiske ansvar for markedsubalanse. Dette flertallet viser til avtalens konklusjon på dette punktet, og mener at en ved utarbeidelse av grunnlagsmaterialet bør fornye metodikken for beregning av pristap knyttet til markedsubalanse, særlig for produkter som ikke har målpris.

Dette flertallet viser videre til næringens inntektstap som følge av innbetalte omsetningsavgifter for å finansiere overproduksjonstiltak m.m. Dette flertallet vil understreke at ikke alle aktiviteter som finansieres av omsetningsavgift, kan anses som overproduksjonstiltak; eksempelvis sesonglagring mellom overskudds- og underskuddsperioder, tiltak som iverksettes på grunn av endringer i norsk handelspolitikk, faglige tiltak, og heller ikke driftingen av markedsordningene, herunder markedsovervåking og prognoser.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at forbruksutviklingen for sentrale husdyrprodukter ifølge grunnlagsmaterialet viser en fallende tendens per innbygger. Dette er en forholdsviss ny situasjon, og det kan føre til en langvarig og

kostbar markedsubalanse hvis det ikke settes inn tiltak for å bringe markedene i balanse ved økt salg, eller ved å redusere produksjonen.

Komiteen er tilfreds med avklaringen i avtalen som presiserer at frivillige tiltak som faglagene setter i verk for å balansere markedet etter oppfordring fra markedsregulator, anses å falle inn under primærnæringsunntaket i konkurranseloven. Komiteen viser til avtalens kapittel 4.2 om markedssituasjonen for svin, og mener at innstrammingen av konsesjonsreglene for svin, og en tidsplan for implementering, er viktig for å gjenopprette markedsbalansen.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre merker seg at jordbruksorganisasjonene og staten er enige om å sette i gang et arbeid med sikte på å rydde opp i svinenæringen, for å få bukt med markeds- og dyrevelferdsmessige utfordringer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at den langsiktige evnen til å produsere trygg mat i hele Norge svekkes når markedsbalanseringen er dårlig, og understreker at markeds- og produksjonsregulering er sentralt for å sikre utviklingen på både små og store bruk. Disse medlemmer ser det som viktig at partene gjennom forhandlinger er blitt enige om å innføre virkemidler som forsterker muligheten for å balansere markedet for sau og svin. Disse medlemmer merker seg at det under den åpne høringen i komiteen ble understreket at innstramninger i konsesjonsregelverket på gris er en premiss for avtalen.

Disse medlemmer mener de avtalte forbedringene av virkemidlene for markedsbalansering må på plass raskest mulig. Disse medlemmer vil også understreke viktigheten av at innstramningen av bruken av engangspurker gjennomføres.

Disse medlemmer viser til at det under den åpne høringen i komiteen ble anmodet om at også Nortura og KLF får ta del i referansegruppen som skal utrede markedssituasjonen for svin. Disse medlemmer deler dette synet.

Disse medlemmer viser til det pågående arbeidet i Omsetningsrådet for å utrede forbedringer av virkemidlene for markedsbalansering. Disse medlemmer vil understreke betydningen av at Omsetningsrådet får gjøre dette arbeidet på mest mulig fritt grunnlag.

Disse medlemmer viser til at det i fremtidige jordbruksoppgjør må legges til grunn at anslag over mulig forbedring av markedsbalanse skal være realistisk og samsvare med de virkemidler jordbruket har til å balansere markedet.

Landbruk over hele landet

Komiteen vil ha et aktivt og mangfoldig jordbruk over hele landet, med produksjoner og foretaksstrukturer som bygger på lokale jord-, beite-, skog- og utmarksareal. Komiteen ønsker derfor målrettede geografisk og strukturdifferentierte virkemidler over jordbruksavtalen. Komiteen er tilfreds med den klare distriktprofilen i fordelingen av årets avtaleramme og viser bl.a. til delingen av sone 5 for grovfôrtilskudd og økte distriktstilskudd. Komiteen er også godt tilfreds med at partene har utviklet og styrket eksisterende virkemidler for å bøte på driftsvansker. Fraktordningene gir et direkte bidrag for å redusere avstandsulemper ved kjøp av innsatsvarer og levering av produkter. Komiteen viser til at dette er målrettede ordninger, som bidrar til å opprettholde en desentralisert produsentstruktur.

Komiteen er opptatt av at det skal være lite medisinbruk og god dyrevelferd i norsk husdyrhold. Dette kan best sikres med et tett og løpende samarbeid mellom dyktige produsenter, industri, veterinærer og myndigheter. Komiteen vil peke på at tilgang på veterinærhjelp i alle deler av landet er viktig for å sikre beredskap mot alvorlige smittsomme sykdommer, og for dyrevelferd og produksjonsøkonomi. Komiteen vil særlig peke på utfordringene med å sikre tilstrekkelig veterinærdekning i store deler av Nord-Norge, og er godt tilfreds med at ordningen for tilskudd til veterinære reiser har blitt noe styrket.

Komiteen viser til flertallsmerknad i Innst. 251 S (2016–2017) om strukturprofil på overføringene:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at flere av produksjonstilskuddene er differensierte etter struktur for å stimulere til et mangfoldig landbruk. For å gi grunnlag også for små og mellomstore bruk mener flertallet at disse virkemidlene må videreføres i minst samme omfang som i dag. Dagens tilskuddsprofil innebærer en naturlig nedtrapping i tilskudd per dyr ved økt driftsomfang. Flertallet mener at dette er naturlig for at produksjon utover et visst driftsomfang i hovedsak baseres på markedsinntektene.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, viser til dette og mener det bør vurderes en nullsats for dyrestøtte over besetningsstørrelser som må antas å gi tilfredsstillende driftsresultat uten tilskudd.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil understreke at brukere som bruker hele eller mesteparten av arbeidskraften sin i jordbruket, utgjør ryggraden i næringen, og disse må sikres økonomisk og sosial bærekraft. Det er disse brukene som

rammes sterkest av markedsubalanse, med reduserte markedsinntekter og økte omsetningsavgifter. For å unngå situasjoner med langvarig markedsubalanse ønsker dette flertallet en målretting av virkemidlene for å unngå produksjonsinsentiver som er i utakt med markedet. Dette flertallet støtter derfor justeringen som partene har foretatt i kvalitetstilskuddet for lam.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ser det som viktig at tilskuddstak og tilskuddsfordeling, kvoter og konsesjoner må innrettes slik at det kan drives jordbruk i hele Norge med grunnlag i de norske arealressursene. Politikken skal sørge for at det er framtidsutsikter for jordbruket i samsvar med ressursgrunnlaget i hele landet, og at det legges til rette for at vi unngår økt import av fôr og fôrråvarer.

Disse medlemmer påpeker at det er mange viktige og langsiktige framtidsrettede investeringer som kan gjøres gjennom fornyelse av norsk jordbruk uten at det behøver å føre til ubalanse. Også når det er utfordringer med markedsbalanse innenfor enkeltproduksjoner, er det viktige oppgaver som skal løses for å styrke selvforsyningen av trygg mat produsert på norske ressurser, eksempelvis ved å tilpasse jordbruket til klimaendringene, øke investeringene i jorda og redusere antibiotikabruken i dyreholdet.

Disse medlemmer viser til at beitebruk er positivt for dyrevelferden og ressursutnyttelsen. Dyr på beite gir økt karbonbinding gjennom gjødsling, større plantevekst og rotutvikling. Disse medlemmer mener det er viktig å legge til rette for større bruk av beiteressursene og bruk av ny teknologi som blant annet kan lette sanking, bidra til mindre tap og bedre ressursbruken.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at forvaltningen av den vedtatte rovdyrpolitikken må bidra til at beiteressursene i større grad kan utnyttes.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke at den vedtatte politikken om å ha et mangfold av bruk vil innebære at det kan være gode jordbruksmiljøer i alle bygdesamfunn, at dette er svært viktig for hvordan hverdagen som bonde er, og det vil også ha positiv effekt på rekrutteringen. Ferie-, fritids-, og sykeordninger i landbruket er også viktig for å nå målet om økt rekruttering. Disse medlemmer understreker at alt arbeid innen jordbruket skal skje på norske lønns- og arbeidsvilkår. Disse medlemmer ser det som viktig å bekjempe sosial dumping i landbruket og at lærlingeordningen benyttes innenfor grøntsektoren.

Disse medlemmer ser det som viktig at arbeidet mot antibiotikaresistens de kommende årene forsterkes, slik at Norge i framtida skal ha verdens laveste antibiotikabruk i husdyrholdet.

Disse medlemmer støtter en satsing på små og mellomstore bruk både gjennom driftstilskudd, husdyrtilskudd, arealtilskudd og investeringsordninger.

Disse medlemmer viser til at det under den åpne høringen i komiteen kom fram at det regionale apparatet i Innovasjon Norge i for liten grad ser landet i sammenheng ved tildeling av investeringsstøtte. Disse medlemmer ser det som viktig at det blir gitt føringer som bidrar til at man unngår at virkemidler som investeringsstøtte bidrar til å svekke markedssituasjonen gjennom ubalanse eller overproduksjon innenfor enkelte produksjoner.

Disse medlemmer viser til at det må vurderes å innføre tak på både dyretilskudd og arealtilskudd.

Disse medlemmer mener det ved tildelingen av investeringsstøtte må tas hensyn til gårdens ressursgrunnlag, og det må gis investeringsstøtte også til bruk der det ikke er grunnlag for å øke produksjonen.

Disse medlemmer mener at det trengs finmaskede virkemidler med tydelig strukturprofil for å kunne legge til rette for økt matproduksjon basert på norske arealressurser over hele landet. I den sammenheng var det positivt at det i år kom et nytt tilskudd spesielt rettet mot små og mellomstore melkebruk.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener det bør vurderes å innføre et tilsvarende tilskudd for andre dyr, som for eksempel sau og ammeku.

Dette medlem viser til at taket for tilskudd til dyr ble fjernet i 2014, samtidig som arealtilskuddet til korn ble endret slik at de større brukene fikk en større andel enn før. Dette medlem mener at dette var en uheldig utvikling som tar jordbruket i en annen retning enn Stortingets flertall pekte ut i fjor. Man bør gjeninnføre tak og forsterke strukturprofilene på en rekke tilskudd, blant annet arealtilskuddene for frukt, bær, grønnsaker og korn samt husdyrtilskuddene.

15–30-kyrsbruk

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at mye av grasområdene har spredte og små arealer, som ikke egner seg for robotfjøs med 50–60 kyr uten at det oppstår nye avstandsulemper og mye intertransport.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, viser til at de fleste av dagens melkefjøs har 15–30 kyr, og at en

fornyelse av disse vil være avgjørende for videre melkeproduksjon i store deler av landet.

Komiteen peker på at investeringsvirkemidlene over jordbruksavtalen er viktige for å redusere kapitalbindingen ved fornyelse av bygningsmassen i næringen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, mener at IBU-satsingen på 15–30-kyrsbrukene må videreføres.

Komiteen merker seg det sterke fokuset på disse brukene i avtalen, og er tilfreds med at partene gjennom forhandlingene har fått på plass et nytt virkemiddel for små og mellomstore melkebruk. For investeringer som mottar offentlige tilskudd eller lån, må det stilles krav om at utbyggingen står i forhold til brukets arealgrunnlag, inklusive leiejord.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at for ikke å stimulere til ytterligere overproduksjon prioriteres produksjoner der det er underdekning og markedsmuligheter i det norske markedet, som korn, frukt, bær og grønnsaker. Det prioriteres kornproduksjon i gode kornområder og beiting og grasproduksjon i distriktene, i tråd med Jeløya-plattformen. Melkebruk på mellom 15 og 30 kyr blir prioritert. Innenfor eksisterende ordninger prioriteres områder med driftsvansker for å hindre at areal går ut av drift, spesielt på Vestlandet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti konstaterer at økonomien på små og mellomstore bruk er vesentlig svakere enn for større bruk, og er fornøyd med at det i årets jordbruksavtale blir innført et målrettet virkemiddel rettet mot 15–30-kyrs-bruket, i tråd med Stortingets innstilling om jordbruksmeldingen. Dette grepet bidrar også til å synliggjøre at produksjon og verdiskaping på disse brukene som vi finner i hele landet, er en forutsetning for at vi skal kunne nå Stortingets vedtatte mål om bruk av norske grasarealer. Små og mellomstore melkebruk må være i drift om det videre skal være mulig å øke verdiskapingen og forbedre og optimalisere den samlede produksjonen på norske ressurser.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at det i forbindelse med Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2018 ble avsatt 75 mill. kroner i engangsmidler til investeringsstøtte for landbruket over kap. 1149 post 75. Næringskomiteens flertall la til grunn at eventuelle investeringsvirkemidler i kommende år skulle bevilges gjennom jordbruksavta-

len. Dette medlem viser til at avsetningen i statsbudsjettet var en kompensasjon for ulemper næringen blir påført på grunn av endringer i norsk handelspolitikk. Dette medlem finner det problematisk at partene ikke fulgte opp statens tilbud om å videreføre denne kompensasjonen i årets avtale.

Selvforsyning og økt verdiskaping på norske ressurser

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, viser til produksjonsmålet som er satt for norsk jordbruk i Innst. 251 S (2016–2017), og anser dette for å være en operasjonalisering av målet for selvforsyning:

«Norsk jordbruk skal produsere de mat- og fôrvarene som det er naturlig å produsere i Norge, og i et omfang som kan dekke innenlands etterspørsel og eksport.»

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti merker seg at det er god markedsdekning av de fleste jordbruksproduktene det er naturlig å produsere i Norge, og støtter at produksjoner som ikke dekker etterspørselen, gis større inntektstillegg enn gjennomsnittet.

For å øke norskandelen i norsk kraftfôr ønsker komiteen en sterk satsing på FoU for å øke energi- og proteininnholdet i gras-, korn- og fôrvarer som kan dyrkes i Norge.

For øvrig viser komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, til sin merknad om selvforsyning i Innst. 251 S (2016–2017).

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at Stortinget ved behandlingen av jordbruksmeldingen slo fast at det er avgjørende for å øke matproduksjonen på norske ressurser at vi greier å utnytte mest mulig av grasarealene til produksjon av mat. Jordbrukspolitikken og virkemidlene må bygge opp under at husdyrproduksjonen så langt som mulig skal skje på grunnlag av norsk grovfôrareal, beitebruk og norske fôrvarer. Disse medlemmer viser til at bruken av kraftfôr har økt i lang tid. Dette skyldes for en stor del en sterk vekst i forbruk og produksjon av svinekjøtt, kylling og egg, men også i melkeproduksjonen har bruken av kraftfôr økt. Disse medlemmer ser det som viktig at det føres en landbrukspolitikk som sørger for at det er fremtidsutsikter for jordbruket i samsvar med ressursgrunnlaget i hele landet, og at vi unngår økt import av fôr og fôrvarer.

Disse medlemmer viser til at melkeproduksjon er helt vesentlig for å opprettholde et landbruk over hele landet og en bærekraftig, klimavennlig og fleksibel produksjon av melk og kjøtt. Et eventuelt fall i melkevolument må ikke håndteres gjennom en reduksjon i antall mordyr, men gjennom å optimalisere bruken av norske ressurser, slik at vi unngår sentralisering, svekket selvforsyning eller reduksjon i antall bruk.

Disse medlemmer mener at kunnskapen om grovførkvalitet må bedres ved blant annet å stimulere til omlegging av eng, og at det tas i bruk forprøver for å kunne legge til rette for å utnytte det enkelte brukspotensial. Slik kan vi få høyere selvforsyning, økt verdiskaping og utslippskutt.

Disse medlemmer ser det som viktig å videreføre de grep som er tatt i årets oppgjør med å styrke differensieringen av virkemidlene, slik at en opprettholder en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealer over hele landet, i tråd med Stortingets uttrykte målsetninger.

Disse medlemmer viser til at det tungdrevne arealet i alle regioner står i fare for å forsvinne som produktivt matjordareal. Dette arealet vil da heller ikke kunne bidra til målet om et mer klimavennlig jordbruk. Disse medlemmer ser det som positivt med tilskudd for bratt terreng, slik partene er enige om i årets avtale, men mener at et driftsvansketilskudd i tråd med det jordbruket har tatt til orde for, med en klar miljøprofil, vil ha en positiv innvirkning på jordbrukets multifunksjonelle rolle og virke positivt for å sikre kulturlandskapet. Ny digital kartteknologi gjør det mulig å utforme et tilskudd som tar hensyn til beliggenhet, terreng og størrelse på teigene.

Disse medlemmer mener at vi må forholde oss til at verden rundt oss har blitt mer ustabil. Mer norsk matproduksjon og økt selvforsyning bør være et naturlig tiltak for å øke den nasjonale beredskapen ved framtidige kriser.

Disse medlemmer ser på matvareberedskap som viktig og understreker betydningen av at et beredskapslager for korn blir etablert så snart som mulig, jf. Innst. 112 S (2017–2018).

Disse medlemmer er opptatt av å styrke selvforsyningen. Disse medlemmer viser til målet om å øke matproduksjonen med grunnlag i norske ressurser. Disse medlemmer mener selvforsyningsgrad korrigert for import av fôr skal være resultatmålet for matproduksjon på norske ressurser i tråd med det Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti gikk inn for i Innst. 251 S (2016–2017).

Disse medlemmer mener at regjeringen Solberg de siste fem årene har ført en politikk som har hatt en sentraliserende effekt. Disse medlemmer mener at jordbruksmeldingen fra i fjor viser at Stortingets flertall vil ta politikken i en annen retning.

Disse medlemmer mener at det bør innføres et driftsvansketilskudd, for at mer av jorda kan tas i bruk. Det vil bidra til økt selvforsyning og beredskap, med økt matproduksjon på norske ressurser. Når det ikke kom noe driftsvansketilskudd i årets oppgjør, som er skuffende, er det positivt at det i stedet kom en styrking og målretting av midler over RMP til bratte arealer og aktivt seterbruk. Disse medlemmer mener arbeidet med innføring av et driftsvansketilskudd bør videreføres for å realisere Stortingets mål om økt matproduksjon med utgangspunkt i norske arealressurser.

Et miljømessig bærekraftig landbruk

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti, mener at også landbruket må bidra til reduksjon av utslipp, og ønsker at regjeringen og jordbrukets avtalepartier fokuserer på langsiktige tiltak for å øke næringens miljømessige bærekraft. Drenering og overflateprofilering er meget effektive tiltak for bedre ressursutnytting, økte avlinger og redusert miljøbelastning. Flertallet mener at det bør vurderes om det innenfor ordningen med støtte til drenering også kan åpnes for tilskudd til overflateprofilering, noe som øker effekten av drenering mye.

Flertallet viser til jordbrukets forslag om et klimafond for jordbruket. Flertallet mener regjeringen bør utrede og legge frem en mulig modell i forbindelse med statsbudsjettet for 2019.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre vil peke på at jordbrukspolitikken blir lagt om i mer klimavennlig retning gjennom en sterk satsing på klima- og miljøvirkemidler samt økologisk landbruk.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det er svært viktig at norsk jordbruksproduksjon raskt tilpasses et våtere og mer ustabil klima, og mener det er viktig for å øke kvaliteten og mengden av korn, grovfôr, grønnsaker, frukt og bær som vi kan produsere på våre egne arealer. Jordbruket må rustes opp for tider med mer nedbør, og tilpasse matproduksjonen til klimaendringene med forbedring av jorda i Norge. De kommende årene må investeringer i forbedring av jorda med profilering, grøfting, drenering og oppgradering av vannløp styrkes for å bedre fruktbarheten i jorda og øke selvforsyningsgraden. Disse medlemmer viser i den forbindelse til de ulike virkemidlene må forbedres for å bidra til dette.

Disse medlemmer vil understreke at økt kornproduksjon er sentralt for å nå Stortingets mål om å øke norsk matproduksjon på norske ressurser. Årets jordbruksavtale innebærer en styrking av kornøkonomien,

både gjennom pris og arealtilskudd, noe disse medlemmer ser som positivt.

Disse medlemmer forventer at det også i årene som kommer legges til rette for å snu trenden med nedgang i kornarealet, og at arealavkastningen økes.

Disse medlemmer mener at det bør legges til rette for vekselbruk med eksempelvis erter og åkerbønner, rybs og raps for å øke produksjonen av norske proteiner. Belgvekster som erter og åkerbønner bidrar også til nitrogenbinding og økt produktivitet i jorda.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at landbasert matproduksjon ikke kan foregå uten utslipp til luft og vann, og at norsk matproduksjon har relativt lave klimagassutslipp per produsert enhet sammenlignet med andre land.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet er bekymret for regjeringens sterke vektlegging av vern og konservering. Dette ser man blant annet gjennom rovdyrpolitikken og forslaget om forbud mot nydyrking av myr.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti konstaterer at klimaendringene er i gang, og at klimaforskere peker på at varmen i mai i år er et symptom på klimaendringer. Få merker disse endringene bedre enn jordbruket. Det gjør det spesielt viktig at jordbruksproduksjonen tilpasses klimaendringene, med forbedring av jorda og økt drenering. Klimaendringene vil gjøre det vanskeligere å produsere mat mange steder i verden. Det gir oss et større ansvar for å ruste våre jordbruksarealer for å øke matproduksjonen på norske ressurser. Samtidig er det viktig at jordbruket også bidrar med å redusere sine klimagassutslipp, og at regjeringen legger til rette for at det kan skje.

Dette medlem vil peke på at det er store muligheter for å binde mer karbon i jord og planter. Frankrike har tatt et initiativ for økt karbonbinding i jord, kalt «4 per 1000». Dette tiltaket går ut på å øke landbruksjordas karboninnhold med fire promille hvert år. Sverige og Danmark har allerede meldt seg inn i initiativet. Dette medlem mener Norge også burde blitt med i dette viktige initiativet, som kunne bidratt til mer kunnskap om karbonbinding i jord og redusert Norges klimagassutslipp.

Frukt og grønt

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ser det som positivt at det i årets oppgjør legges til rette for økt produksjon av norsk frukt, bær og grønnsaker. For å øke det norske forbruket av norske produkter er det viktig at de kan lagres over lengre tid.

Disse medlemmer mener derfor at det må legges til rette for regionale samarbeids- og samvirkeløsninger for kjølelager og pakking. Flere kjølelagre trenger oppgradering med ny kjøleteknologi. Disse medlemmer vil også understreke betydningen av at det bygges opp under FoU på sorter av frukt, bær og grønnsaker som tåler lagring bedre og er best klimatilpasset og tilpasset norske forhold.

Tollvernet må utnyttes for størst mulig samlet verdiskaping også i grøntsektoren.

Inntektsmål

Komiteen viser til at det vedtatte inntektsmålet presiserer at inntektsmulighetene må være til stede innenfor en variert bruksstruktur for at norsk jordbruk skal kunne utnytte landets produksjonsmuligheter, jf. Innst. 251 S (2016–2017):

«For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»

Komiteen viser til de respektive partiers merknader om inntektsmålet ved behandlingen av jordbruksmeldingen, jf. Innst. 251 S (2016–2017) og Jordbruksoppgjøret 2017, jf. Innst. 445 S (2016–2017), og peker på at dette ligger fast.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil presisere at inntektsmålet er et mål for utvikling av inntekt og ikke et nivåsmål for inntekt.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti ser at det ved gjennomføringen av inntektsmålet kan oppstå spørsmål om grunnlagsmaterialet er tilstrekkelig tilpasset det nye inntektsmålet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, registrerer at den svake inntektsutviklingen fra 2016–2017 i stor grad skyldes en stor kostnadsøkning og inntektssvikt pga. markedsubalanse. Flertallet viser til at handlingsrommet for en særnorsk prisutvikling på jordbruksprodukter er sterkt redusert etter 15 år med høye prisuttak i jordbruksoppgjørene. Flertallet legger stor vekt på at det nye inntektsmålet skal realiseres, og erkjenner at det vil kreve en offensiv tilnærming til alle elementene i jordbrukets inntektsdannelse: markedsinntekter, kostnader og budsjettstøtte. Inntekts- og særlig kostnadsnivået varierer mye mellom bruk med samme produksjon og samme omfang. Flertallet mener det er nødvendig at

regjeringen og jordbrukets avtaleparter vurderer hva som kan gjøres for å redusere kostnadene i norsk jordbruk innenfor rammen av dagens landbrukspolitikk. Flertallet understreker at virkemidlene i landbrukspolitikken må stimulere til en fornuftig ressursbruk og et bærekraftig kostnadsnivå.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti registrerer at det ble inngått en avtale som vil gi en inntektsutvikling på 11 700 kroner per årsverk. Dette er mindre enn for andre grupper, og den inngåtte avtalen vil således øke inntektsforskjellene mellom jordbruket og andre grupper.

Disse medlemmer er svært skuffet over at regjeringen ikke bidro til at det ble en avtale som reduserer inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet.

Disse medlemmer mener regjeringen burde sørget for en kronemessig lik utvikling i årets oppgjør.

Forenkling

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti merker seg at de absolutte søknadsfristene for produksjonstilskudd gir store økonomiske konsekvenser med muligheter for konkurser. Dette systemet er vesentlig strengere og mer rigid enn for eksempel skatte- og avgiftsrapporteringen for andre næringsdrivende. Disse medlemmer ber om at det utredes mer fleksible ordninger som tar hensyn til effektiv forvaltning og søkers behov for fleksibilitet.

Pelsdyr

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Kristelig Folkeparti registrerer at tiltak knyttet til regjeringens plan om å avvikle pelsdyrnæringen ble avvist av jordbruket i forhandlingene og ikke er en del av den inngåtte avtalen.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at regjeringen i regjeringserklæringen legger opp til en styrt avvikling av pelsdyrnæringen. Dette medlem mener det er positivt, ettersom dette er en næring som det er vanskelig å forene med god dyrevelferd. Dette medlem mener at det av hensyn til både dyrevelferden og forutsigbarhet for pelsdyrbøndene bør gå kort tid før regjeringen legger fram en lovproposisjon for Stortinget om forbud mot pelsdyrhold, kombinert med omstillingsmidler og en plan for å legge til rette for at næringsaktørene kan finne alternative inntektsmuligheter. Dette medlem mener det er spesielt viktig at det foreslås tiltak for å bidra til at den andelen av pelsdyrbøndene som også har annen gårds-

drift, kan finne alternative inntekter for å videreføre denne.

Prisutjevningsordningen for melk

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at konkurransen i melkesektoren har økt betydelig. Samtidig utfordres finansieringen av prisutjevningsordningen. Distribusjonstilskuddet bidrar i praksis til å subsidiere matvarekjedenes distribusjon og svekker konkurransen i distribusjonen av meieriråvarer. Disse medlemmer mener derfor at de konkurransepolitiske virkemidlene i melkesektoren bør reduseres.

Skatt som inntektsvirkemiddel

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Kristelig Folkeparti mener jordbruksfradraget har en viktig, men fallende inntektseffekt for næringen. Disse medlemmer viser til at skattefradraget er en inntektsmulighet som er tilgjengelig når brukeren har positiv næringsinntekt. Et økt jordbruksfradrag vil gi sterke insentiver til å innrette driften på en måte som øker overskuddet, og dette vil styrke kostnadsjakten på hvert enkelt bruk. Disse medlemmer ser det derfor som aktuelt å øke bruken av dette verktøyet i kommende år.

Strategien for økologisk landbruk (utenfor avtalen)

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at alle føringer som ble lagt for oppfølgingen av arbeidet med «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk» av næringskomiteens flertall i Innst. 251 S (2016–2017), er fulgt opp og vurdert. Det finnes per i dag ikke et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for å vurdere virkningene av økologisk mat på produksjon, klima, miljø og helse, og det er derfor behov for mer kunnskap om dette. Strategien peker på kunnskapsbehov innen økologisk landbruk, og «Kunnskap og kompetanse» er et av satsingsområdene i strategien. Disse medlemmer viser til at Omsetningsrådet skal foreta en gjennomgang av opplysningsvirksomheten, og at spørsmålet om hvilken rolle opplysningskontorene skal ha videre, og om disse kan bidra til økt oppmerksomhet om og omsetning av økologisk mat, må sees i sammenheng med denne gjennomgangen og det videre arbeidet med generisk markedsføring av økologiske produkt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til Stortingets bestilling i forbindelse med behandlingen av jordbruksmeldingen om at det skal utarbeides en strategi for økologisk landbruk, jf. Innst. 251 S (2016–2017). Disse medlemmer merker seg at regjeringen har lagt fram en strategi som vedlegg til årets jordbruksav-

tale. For disse medlemmer er det viktig å stimulere til produksjon av norsk økologisk mat i tråd med en økende etterspørsel i markedet. Disse medlemmer merker seg at regjeringen har fastsatt følgende nye mål for norsk økologisk produksjon: «Stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet». Disse medlemmer deler denne målsettingen og ser det som naturlig at utviklingen av økologisk produksjon skjer med utgangspunkt i forbrukernes etterspørsel, på lik linje med øvrig matproduksjon i norsk landbruk. Disse medlemmer understreker betydningen av at målet må følges opp med konkrete virkemidler, i tråd med de signaler som gis i strategien.

Disse medlemmer ser det som viktig at det ikke gis konkurranseulempen i form av fraktkostnader eller øvrige betingelser som er til hinder for at økologisk melk kan leveres til meieriene, dette for å sikre at etterspørselen etter norsk økologisk melk i butikk kan dekkes, og at vi unngår økt import.

Disse medlemmer understreker at ambisjonsnivået for norsk økologisk produksjon ikke reduseres selv om man ikke lenger har fastsatt et prosentmål for produksjon og forbruk. Disse medlemmer mener det er viktig at regjeringen følger opp strategien, slik at produsentene av økologiske produkter sikres stabile og forutsigbare rammevilkår, og ser det også som positivt at det legges opp til en sterkere kobling mellom produsenter og forbrukere. Disse medlemmer har også merket seg at partene i årets jordbruksoppgjør er enige om en økt satsing på økologisk jordbruk, noe som er positivt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det i den åpne høringen i komiteen ble pekt på offentlig sektors rolle som innkjøper av økologisk mat, og deler oppfatningen av at det offentlige har en viktig rolle å spille for å stimulere markedet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at komiteens flertall i behandlingen av jordbruksmeldingen sa:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, mener et realistisk økomål kan være et viktig bidrag for å sikre forutsigbarhet om økosatsingen. Flertallet mener strategien skal inneholde et konkret mål for forbruk og produksjon av økologisk mat. Dette målet må utformes på en måte som tar hensyn til målene om økt norsk matproduksjon og økt selvforsyning. Strategien og et nytt økomål skal behandles av Stortinget.»

Dette medlem mener at regjeringen har levert en økostrategi som ikke lever opp til Stortingets bestilling, og den har ikke noe konkret mål for forbruk og produksjon av økologisk mat. Dette medlem mener

derfor det blir problematisk å behandle regjeringens strategi før den har levert hva Stortinget bestilte.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med en ny økostrategi i forbindelse med statsbudsjettet for 2019 som svarer på Stortingets bestilling fra behandlingen av jordbruksoppgjøret, med sektorvise mål og konkret framdriftsplan.»

Dette medlem viser til at landene rundt oss har vesentlig mer ambisiøse planer for økologisk produksjon og offentlig forbruk enn oss. Ser man for eksempel til Sverige, ser man et land som lykkes med å trappe opp både produksjon og forbruk vesentlig. Samtidig øker også etterspørselen etter økologisk mat i Norge. Dette medlem mener derfor at det å ikke få på plass et tydelig mål og en tydelig plan for økologisk produksjon og offentlig forbruk i Norge vil gi økt import av mat og kunne utfordre målene for økt norsk matproduksjon på norske arealressurser og økt selvforsyningsgrad.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at man i dag ikke har god nok statistikk rundt økologisk mat i Norge, noe som gjør at man ikke vet hvor stor andel av forbruket av den økologiske maten som er produsert i Norge, og hvor stor andel som er importert. Disse medlemmer mener man bør få på plass en slik statistikk. På den bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i statsbudsjettet for 2019 legge fram en statistikk over import av økologisk mat og forbruk av norskprodusert økologisk mat i Norge.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen har lagt fram den varslede strategien for økologisk jordbruk som et vedlegg til proposisjonen om årets jordbruksavtale, og at strategien er utformet i samspill med relevante aktører i næringen.

Produksjonsmål

En samlet næringskomité fastsatte et overordnet produksjonsmål for norsk jordbruk ved behandlingen av Innst. 251 S (2016–2017):

«Norsk jordbruk skal produsere de mat- og fôrvarene som det er naturlig å produsere i Norge, og i et omfang som kan dekke innenlands etterspørsel og eksport.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folke-

parti finner det riktig at produksjonsmålet også må omfatte økologiske varer. Disse medlemmer viser til at markedet for økologisk mat er i vekst, og at det også er stor import av økologiske produkter. Disse medlemmer viser til at produksjonen av økologiske varer har et høyt arbeidsforbruk og kostnadsnivå, og at dette kompenseres med høyere priser og budsjettstøtte til produsentene. Dette er én av flere grunner til at det er viktig at økologisk produsert mat blir omsatt som økologisk, og at den økologiske varestrømmen blir etterspørselsdrevet og ikke produksjonsdrevet. Disse medlemmer mener at et produksjonsmål i tråd med etterspørselen og markedspotensialet både er konkret og dynamisk.

Økonomiske mål

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at økonomien i økologisk produksjon gjennomgående er på nivå med konvensjonell matproduksjon. Disse medlemmer viser videre til at økologisk produksjon har høyere markedsprisuttak og overføringer enn konvensjonelt landbruk, og at dette kompenserer for lågere avlinger og avdrått og et høyere arbeidsforbruk. Disse medlemmer understreker at inntektsmålet også gjelder for produksjon av økologiske produkter, og at virkemidlene over jordbruksavtalen må dimensjoneres for å oppfylle produksjons- og inntektsmålet. På samme måte som for andre produksjoner med markedsmuligheter mener disse medlemmer at det er riktig å gi økologiske produsenter en inntektsutvikling over gjennomsnittet, og understreker at økologisk produksjon først og fremst må utnytte mulighetene for høyere markedsprisuttak. Disse medlemmer peker på at omleggingsfasen til økologisk produksjon kan være både en faglig og økonomisk flaskehals, og støtter endringen i årets avtale med økt støtte i karenperioden.

Andre strategiske hovedgrep

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti viser til de strategiske hovedgrep som varsles, og gir i hovedsak støtte til disse. Etableringen av et Økologiprogram kan være hensiktsmessig for å samle implementeringen av tiltakene som må til for å oppnå hovedmålet om en etterspørselsdrevet produksjonsutvikling. Videre støtter disse medlemmer opprettelsen av et Dialogforum, for å oppnå mer samordnet innsats mellom ulike aktører og organisasjoner som jobber med økologisk mat i ulike deler av verdikjeden.

Innsatsområder

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti viser til strategiens tre innsatsområder:

1. Kunnskap og kompetanse
2. Legge til rette for økologisk produksjon
3. Utvikling av en effektiv verdikjede

Disse medlemmer understreker det offentliges ansvar for forskning og utvikling også på dette området. Rapporten «Kunnskapsbehov i økologisk landbruk» viser at det er behov for mer kunnskap om både agronomi, miljø, økonomi og samfunnsmessige problemstillinger for å løse alt fra helt spesifikke utfordringer i enkeltproduksjoner til større tverrfaglige prosjekter for å utvikle bærekraftige produksjonssystemer og verdikjeder. Det er også behov for mer kunnskap for å kunne beskrive virkningen som økologisk mat har for matproduksjonen, klima, miljø og helse. Disse medlemmer viser til at NORSØK over lang tid har utviklet spesialkompetanse på økologisk matproduksjon, og vil understreke at det er viktig å bygge videre på dette i gjennomføringen av strategien.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at en stadig større andel av Norges forskningsmidler kanaliseres gjennom ulike EU-utlysninger. Det er derfor viktig at Norge påvirker prioriteringene i EU, slik at Norge kan søke om FoU-midler innenfor EU-utlysninger som bidrar til å løse relevante problemstillinger for økologisk produksjon og forbruk. TP Organics (Technology Platform – Organics) er en av 40 teknologiplattformer som er anerkjent av EU-kommisjonen. TP Organics definerer FoU-behov innen økologisk produksjon og forbruk og har spilt en viktig rolle ved utlysning av forskningsmidler i EU. Flere land har etablert «nasjonale TP Organics». Disse gir innspill til nasjonale forskningsprogram og påvirker utlysningene i EUs forskningsprogram som medlemmer av TP Organics EU. Dette medlemmer mener at denne muligheten må Norge også benytte seg av ved å opprette et FoU-forum som et «nasjonalt TP Organics». NORSØK er medlem av TP Organics i EU. Som et nasjonalt kompetansesenter for økologisk landbruk med erfaring fra TP Organics i EU ønsker dette medlem å tillegge NORSØK en sentral rolle ved å etablere et FoU-forum i Norge som skal arbeide med prioriteringer ved utlysning av forskningsmidler både i Norge og EU.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at rådgivning til primærprodusenter er helt sentralt i omleggingsfasen til økologisk produksjon og for å øke kompetansen om økologisk produksjon hos produsentene. Disse medlemmer vil peke på at Norsk Landbruksrådgiving (NLR) vil være sentrale i det

te arbeidet. NLR har et rådgivningsapparat for kunnskapsformidling til produsenter over hele landet og lang erfaring som bindeledd mellom forskning og næring.

Disse medlemmer merker seg at mye av innsatsen for å fremme økologisk matproduksjon har blitt drevet fram ved hjelp av ulike prosjekter. Dette er naturlig i en oppstartsfase, og evalueringer har vist at mange prosjekter har vært vellykket. Disse medlemmer konstaterer at økologisk produksjon etter hvert har fått et omfang både i volum og utbredelse som tilsier at implementeringen av den nye strategien bør skje etter vanlige prinsipper, med vekt på kontinuitet og et nasjonalt perspektiv. Disse medlemmer støtter derfor at prosjektene med foregangsfylker erstattes av et «jordprogram» på tvers av miljø, klima og driftsform, og at dette skal ha et nasjonalt nedslagsfelt og forankres i relevante fagmiljø. Det er viktig at satsingen har overføringsverdi til både konvensjonell og økologisk produksjon. Disse medlemmer viser til at NORSØK har spisskompetanse på dette området.

Disse medlemmer viser til at markedet for økologisk mat fortsatt utgjør en liten andel av den norske dagligvarehandelen og har de samme utfordringer som andre små varestrømmer. For å utnytte mulighetene for økt økologisk produksjon og løse sentrale utfordringer i verdikjeden er det nødvendig å arbeide med markedsutvikling og arbeide for at verdikjeden er samordnet og effektiv. Disse medlemmer mener at bl.a. det nye dialogforumet må benyttes til videre utvikling av en effektiv verdikjede for økologisk produksjon for å sikre at forbrukerne får tak i det mangfoldet av økologiske produkter de etterspør, og at dette skjer med utgangspunkt i norsk produksjon. Koordinering av kommunikasjon og informasjon i verdikjeden for økologiske varer kan bidra til utvikling og til at balansen mellom tilbud og etterspørsel blir bedre. Disse medlemmer har stor tro på Debios merkesystemer for å profilere økologiske produkter i butikker og på serveringssteder.

Disse medlemmer viser til at det offentlige er en stor innkjøper av matvarer til bl.a. kantiner og institusjoner. Disse medlemmer legger til grunn at inn-

kjøpsplanene i det offentlige legger vekt på bl.a. næringsinnhold, mattrygghet, variert kosthold, gode smaksopplevelser, hensynet til miljø og bærekraft og økonomi, og forutsetter at det offentliges innkjøp av økologiske produkter har et tilsvarende omfang som ellers i samfunnet. Disse medlemmer viser til at offentlige storhusholdninger kan spille en viktig rolle for å utvikle markedet for norskproduserte økologiske varer. Disse medlemmer merker seg at regjeringen oppfordrer offentlige og private storhusholdninger til å inkludere økologisk mat i sine innkjøp, og støtter dette.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen i statsbudsjettet for 2019 legge fram en statistikk over import av økologisk mat og forbruk av norskprodusert økologisk mat i Norge.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen komme tilbake med en ny økostrategi i forbindelse med statsbudsjettet for 2019 som svarer på Stortingets bestilling fra behandlingen av jordbruksoppjøret, med sektorvise mål og konkret framdriftsplan.

4. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

I statsbudsjettet for 2018 gjøres følgende endringer:

Kap.	Post	Formål	Kroner
		Utgifter	
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i> , reduseres med	5 458 000
		fra kr 17 500 000 til kr 12 042 000	
	50	Tilskudd til Landbrukets Utviklingsfond (LUF), økes med	225 132 000
		fra kr 1 123 553 000 til kr 1 348 685 000	
	70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , reduseres med.....	33 799 000
		fra kr 317 809 000 til kr 284 010 000	
	73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med	35 470 000
		Fra kr 3 483 204 000 til kr 3 518 674 000	

Kap.	Post	Formål	Kroner
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med	135 648 000
		fra kr 8 361 247 000 til kr 8 225 599 000	
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , økes med	2 212 000
		fra kr 256 880 000 til kr 259 092 000	
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med	87 909 000
		fra kr 1 504 800 000 til kr 1 416 891 000	

II

Stortinget gir Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til det framlagte forslag til jordbruksoppgjør, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2019.

Oslo, i næringskomiteen, den 11. juni 2018

Geir Pollestad

leder

Ingunn Foss

ordfører

VEDLEGG

**DET KONGELEGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT**

Statsråden

Stortingets presidentskap
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Dykkar ref

Vår ref
18/61-

Dato
6. juni 2018

Retting i vedtak i Prop. 92 S og Prop. 94 S

Eg viser til Prop. 92 S (2017–2018) *Endringer i statsbudsjettet 2018 under Landbruks- og matdepartementet (Reindriftsavtalen 2018/2019 m.m.)* og Prop. 94 S (2017–2018) *Endringer i statsbudsjettet 2018 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2018 m.m.)* frå Landbruks- og matdepartementet.

Ved ein inkurie har det diverre blitt feil i vedtaksdelen i begge proposisjonar.

I Prop. 92 S (2017-2018) er det i vedtakslista på side 29 utelate tekst om at postane 71, 75 og 79 kan overførast.

I Prop. 94 S (2017-2018) er det gjort feil i vedtakslista på side 110. Det står at post 50 er "Fondsavsetninger", men det skal stå "Tilskudd til Landbrukets Utviklingsfond (LUF)". Post 74 er avrunda feil, og den skal aukast med 1 000 kroner, til 8 225 599 000 kroner.

Vedlagt ligg retta versjonar av begge forslaga til vedtak.

Jon Georg Dale

**Forslag
til vedtak om endringer i statsbudsjettet 2018
under Landbruks- og matdepartementet
(Jordbruksoppkjøret 2018 m.m.)**

I

I statsbudsjettet for 2018 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 17 500 000 til kr 12 042 000	5 458 000
	50	Tilskudd til Landbrukets Utviklingsfond (LUF), økes med fra kr 1 123 553 000 til kr 1 348 685 000	225 132 000
	70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 317 809 000 til kr 284 010 000	33 799 000
	73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med Fra kr 3 483 204 000 til kr 3 518 674 000	35 470 000
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 8 361 247 000 til kr 8 225 599 000	135 648 000
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , økes med fra kr 256 880 000 til kr 259 092 000	2 212 000
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 1 504 800 000 til kr 1 416 891 000	87 909 000

II

Stortinget gir Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til det framlagte forslag til jordbruksoppkjør, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger for 2019.

